

Denizli ve Çevresinde Avşar Türkmenleri

Adnan Menderes KAYA*
Hakan KARAGÖZ**

ÖZET

Eskiçağlardan beri Batı Anadolu'daki önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Denizli, XI. yüzyılda Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle birlikte, Bizans ve Selçuklular arasında cereyan eden hâkimiyet mücadelelerinin yaşandığı yer olmuştur. 1206 yılında Türklerin eline geçen şehir, Selçuklular, Sahip-Ataogulları, İnançoğulları ve Germiyan Beyliklerinin egemenliği altında kalmış, nihayet Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girmiştir. Denizli ve çevresine Türklerin ilk yerleşiminden itibaren, Avşar Türkmenlerinin bölgeye önemli bir nüfusla gelip yerleştikleri ve meydana gelen birçok önemli hadisede etkin rol oynadıkları bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin şehirde hâkimiyet kurduğu dönem boyunca birçok Avşar oymağı, Denizli yöresine gelerek iskân olmuştur. Bu minvalde şehrin fethinden Türkleşmesine ve günümüz Denizli halkının oluşumu sürecine kadar, Avşar boyunun önemli etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkmen, Avşar, Osmanlı Devleti, aşiret, iskân,

Avsar Turken in Denizli and its Surroundings

ABSTRACT

Denizli, one of the most important settlements since ancient times, was a vital district for the Byzantines' and Seljuks' dominance with the advent of Turks to Anatolia in XI. century. The city was seized by Turks in 1206. It was under the dominance of the Seljuks, Sahipoğulları, İnançoğulları and the seigniory of Germiyan. Later it was taken by the Ottoman State. With the advent of the Turks to region, it is known that the Avsar Turkmen who came to the region and settled there in great numbers played a pivotal role in many social and political events occurred there. During the Ottoman rule of the city, it is accepted that many Avşar tribes settled in that region. In this respect, the Avşar tribe is thought to have enormous impact on making people Turk of the city and paved the way for today's Turkish population of the district.

Keywords: Turkmen, Avsar, the Ottoman State, tribe, settlement

A-KURULUŞUNDAN OSMANLI HÂKİMİYETİNE DENİZLİ ŞEHİRİ VE ÇEVRESİNİN TARİHİ

Ege bölgesinin gelişmiş ticaret ve sanayi kentlerinden birisi olan Denizli, aynı zamanda Anadolu coğrafyasında en eski yaşam izlerinin görüldüğü yerler arasındadır. Yaklaşık MÖ. 3000 yıllarına kadar geri götürülebilen tarihsel gelişimiyle, kalkolitik devrin en önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Beycesultan Höyüğünden¹

* M.A. alturğan@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
hakankaragoz@sdu.edu.tr

¹ Firuzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi*, TTK. Yayınları, Ankara 1991, s. 40.

başlayarak, Denizli ve çevresinde Laodiceia, Kolesia ve Hiyerapolis gibi birçok yerleşim merkezi kurulmuştur. Verimli arazileri, sularının çokluğu ve önemli yollar üzerinde bulunması, bahsedilen yerleşim yerlerinin kurulmasında rol oynayan önemli etkenler arasındadır².

Denizli'nin bilinen en eski yerleşimi, günümüzde merkeze altı kilometre uzaklıktaki Eskihisar köyü civarında mevcut olan ve MÖ. 261–245 yılları arasında kurulduğu tahmin edilen *Laodiceia* adındaki ören yeridir³. Türkler, bölgeye hâkim olduktan sonra *Laodiceia* kentine başka isimler de vermişlerdir. İbn Bibi'nin eserinde zikrettiği *Lâdik*⁴; İbn-i Said ve Ebu'l Fîdâ'nın Antalya'nın kuzeyindeki bölgeler için kullandığı *Toğurla*⁵; Kerimüddin Aksarayî'nin kaydettiği *Lâdik* ve *Toğuzlu*⁶; İbn Fazlullah el-Ömerî'nin kaydına göre *Toğuzlu*⁷; İbn Battuta'nın eserinde geçen *Lâdik* ve *Dünğuzlu*⁸ şehir için kullanılan isimler arasında gelmektedir. Erken dönem Osmanlı kaynaklarında Neşri⁹ ve Aşıkpaşaoğlu'nda¹⁰ *Donuzlu* adı kullanılırken XVI. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında *Lazıkıyye*, XVII. yüzyıl ve sonrasında ise *Lazıkıyye* ile birlikte yaygın olarak *Denizli* adı kullanılmıştır¹¹. Nitekim 1850 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesinde şehrin adı, *Deñizli nâm-ı diğer Ladıkıyye* şeklinde kaydedilmiştir¹².

Türklerin Denizli'de ilk göründükleri tarih 1070 senesine tekabül etmektedir. Büyük Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın komutanlarından Afşin, devlete isyan edip Bizans'a sığınan Erbaşanoğlu'nu takip etmek amacıyla Batı Anadolu'ya gelmiş, bu arada Denizli topraklarına da girerek Honaz'ı ele geçirmiş¹³ ve Laodikeia'yı da yağmalamıştı. Afşin'in söz konusu harekâtının ardından 1071 Malazgirt Savaşı ile birlikte Türkler, hızlı bir şekilde Adalar Denizine kadar akınlar yapmışlardı¹⁴. Kalıcı olmamalarına

² Yollar hakkında bilgi için bkz. Tuncer Baykara, *Selçuklu ve Beylikler Çağında Denizli*, İstanbul 2007, s. 13-20. Denizli şehri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Besim Darkot, "Denizli mad.", *İA*, c. III, MEB. Basımevi, İstanbul 1963 s. 527-531; İréne Melikoff, "Denizli", *EL*, New Edition, vol. II, Ed. Brill, Leiden 1991, s. 204-205.

³ Fahri Akçakoca Akça, *Küçük Denizli Tarihi, (Yunanlılardan Osmanlılara -1434 M. 832 H.- Kadar)*, Denizli 1945, s. 4.

⁴ İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ye Fi'l-Umuri'l-Ala'ye (Selçuk Name)*, (çev. Mürsel Öztürk), c. I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 101, 102. *Lâdik* adı, *Laodiceia* adının Türkçeleştirilmiş halidir.

⁵ Paul Wittek, *Menteşe Beyliği*, (çev. Orhan Şaik Gökyay), TTK. Yayınları, Ankara 1986, s. 2.

⁶ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Abbâr*, (çev. Mürsel Öztürk), TTK. Yayınları, Ankara 2000, s. 25, 103.

⁷ Baykara, *Selçuklu ve Beylikler Çağında Denizli*, s. 111.

⁸ Seyyah, yörede domuzların bolluğu sebebiyle buraya *Beledü'l-benâzîr* (domuzlar ülkesi) denildiğini zikretmektedir. İbn Battuta *Seyahatnamesi*, (çev. A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 279; Sözü edilen adlar için bkz. Dorothea Krawulsky, *İrân, das Reich der İlhané, Eine topographisch – historische Studie*, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden 1978, s. 399.

⁹ Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihannüma*, c. I, (Yay. Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen), TTK. Yayınları, Ankara 1987, s. 147.

¹⁰ Aşıkpaşaoğlu Ahmed Aşiki, *Tevârih-i Al-i Osman*, (düzenleyen Çiftçiöğlü N. Atsız), Türkiye Yayınevi, İstanbul 1949, s.129.

¹¹ Turan Gökçe, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lâzıkıyye (Denizli) Kazâsı*, Ankara 2000, s. 18.

¹² *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmanıyye*, Sene 1266, Tabhane-i Amire, s. 75. 1272-1274, 1278-1282 tarihli salnamelerde de bahsedildiği şekilde geçmektedir.

¹³ Claude Cahen, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*, (çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız), TTK. Yayınları, Ankara 1988, s. 23; Ali Sevim, *Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara 1990, s. 12; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I*, (çev. Fikret İşıltan), TTK. Yayınları, Ankara 1998, s. 48; Tuncer Baykara, *Denizli Tarihi, İkinci Kısım (1070-1429)*, İstanbul 1969, s. 13.

¹⁴ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 39.

rağmen arkadan gelen Türk gruplarına yol göstermeleri açısından bu ilk akınlar oldukça önemli kabul edilmektedir.

Selçuklu hanedanı mensuplarından Kutalmışoğlu Süleyman Şah, 1075 yılında Anadolu'ya gelerek komutanlarıyla birlikte planlı bir şekilde Anadolu'nun birçok noktasını Denizli bölgesi de dâhil olmak üzere ele geçirmişti. Baykara, Denizli'de hâkimiyet kuranların büyük bir ihtimalle İzmir bölgesinde beylik kuran Çaka Bey'in emrindeki komutanlar olduğunu ifade etmektedir¹⁵. Çaka Bey'in 1092 yılında ölümünden sonra bölgeye yerleşen Türklerin otoriter ve nüfuzlu bir Türk beyi etrafında toplanamadıkları görülmektedir. Zira kaynaklar bu tarihten I. Haçlı seferine kadar suskun kalmaktadır. Bununla birlikte, 1075 yılını müteakiben Denizli ve çevresinin yaklaşık 20 yıl kadar Türklerin elinde kaldığı tahmin edilmektedir. 1096 yılında başlayan Haçlı Seferleri ile Bizans ve Haçlı birliklerinin Denizli yöresine gelmesi, Türklerin bölgeden çekilmesini zorunlu kılmıştı. Bu durumdan istifade eden Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, Yuannis Dukas kumandasında, Denizli yöresini de içine alan Batı Anadolu'yu geri almayı başarmıştır (1098)¹⁶.

I. Haçlı Seferinden sonra Sultan Kılıçarslan 1102 yılında Denizli'de Türk hâkimiyetini yeniden tesis etmiştir¹⁷. Kılıçarslan'ın ölümü ile Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, Batı Anadolu'yu ele geçirmek amacıyla Philocal kumandasında bölgeye büyük bir ordu göndermiş ve Denizli'yi ele geçirerek buradaki Türkmenlere akıl almaz işkenceler yapmıştır¹⁸. Philocal'un uyguladığı vahşet üzerine Çukurova bölgesinde ikamet eden Atabeg Hasan, 24.000 kişilik ordusuyla Laodikeia bölgesine gelmiştir. Yapılan çatışmalarda Bizans'tan intikam alınmış ve bölge yeniden Türk hâkimiyetine girmiştir (1109). Bu tarihten sonra Denizli bir ileri garnizon merkezi haline gelmiştir¹⁹. Türkmenler, Denizli üzerinden Bizans topraklarına akınlar düzenleyerek önemli tahribata yol açmışlardır. Bunun üzerine Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos, bu meseleyi halletmek amacıyla 1119 yılında güçlü bir ordu ile Batı Anadolu'ya gelerek Selçuklu komutanı Alp Kara'nın yönetiminde olan Denizli'yi yeniden Bizans hâkimiyetine almıştır²⁰. Türkler bölgeyi geri almak amacıyla zaman zaman güçlü akınlar düzenlemişlerdir. 1145 yılında Denizli-Çal üzerinden Sardes'e uzanan Türkmen akınları bunlar arasında en dikkat çekici olanıydı²¹.

Musul Atabeyi İmadeddin Zengi'nin 1144'te Urfa Haçlı Kontluğu'nu yıkması üzerine II. Haçlı Seferi (1147-1148) tertip edildi. Bu sefere iştirak eden Fransa kralı VII. Louis yönetimindeki Haçlı ordusu, 1147 yılında Denizli civarında müthiş bir mağlubiyete uğratılmıştır²². Söz konusu mücadeleler sebebiyle bu dönemde Türklerin Denizli ve civarında kalıcı bir hâkimiyet kuramadığı görülmektedir. Ancak her şeye

¹⁵ Baykara, *Selçuklu ve Beylikler Çağında Denizli*, s. 36.

¹⁶ Turan, *a.g.e.*, s. 95; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıçarslan*, TTK. Yayınları, Ankara 2014, s. 37.

¹⁷ Baykara, *Denizli Tarihi*, s. 14.

¹⁸ Turan, *a.g.e.*, s. 150.

¹⁹ Gökçe, *a.g.e.*, s. 27.

²⁰ Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi – Sultan Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK. Yayınları, Ankara 2003, s. 50-51; Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, TTK. Yayınları, Ankara 1991, s. 119.

²¹ Baykara, *Denizli Tarihi*, s. 15.

²² Turan, *a.g.e.*, s. 184, 185; Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK. Yayınları, Ankara 2003, s. 88-89.

rağmen yöreye önemli bir Türkmen nüfusun yerleştiği de anlaşılmaktadır. Nitekim XII. yüzyılın ortalarına ait bir Latin kaynağı, Denizli-Isparta bölgesindeki Türkmen nüfusunun 100.000 çadır civarında olduğunu kaydetmektedir²³.

Sonraki yıllarda Türkler, güneyden ve doğudan bölgeye sık sık akınlar düzenlediler. Söz konusu akınlar, savunma surları yer yer yıkılan şehri daha da oturulamaz hale getirmiştir. 1176 yılında Bizans imparatoru Manuel Komnenos'un Denizli topraklarından geçerek Selçuklulara yaptığı Myriocephalon Savaşı Türklerin galibiyetiyle sonuçlanmıştır²⁴.

II. Kılıçarslan'ın oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Uluborlu merkez olmak üzere melik tayin edilmesiyle²⁵ Batı Anadolu'da Selçuklu varlığı ciddi şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Bu dönemle beraber Denizli ve çevresi de yeniden Selçuklu hâkimiyetine girmiştir (1182)²⁶.

Selahaddin Eyyubi'nin 1187'de Kudüs'ü fethetmesi üzerine III. Haçlı Seferi (1189-1192) düzenlenmiş ve Haçlı orduları, 1190 yılında Denizli yöresinden geçerek Konya'ya kadar yürümüştür²⁷. 1192'de Selçuklu sultanı olan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, bölge hâkimiyeti için Bizans ile mücadele etmiştir. IV. Haçlı Seferi'nde (1204) Haçlılar'ın İstanbul'u işgal ederek burada bir Latin devleti kurmalarından sonra, Bizans soylularından Laskaris'in İznik ve civarında bir devlet kurup sınırlarını genişletmeye başlaması, sultanı telaşlandırmıştı. Bu gelişme üzerine I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Latinler ile yakınlaşmış, 1206'da Denizli, Honaz ve Menderes vadisini ele geçirerek bu bölgelerin idaresini, kayınpederi Manuel Mavrozomes'e vermiştir²⁸. Selçuklu kaynaklarına göre 1206 yılında gerçekleşen bu fetihle Denizli ve Honaz, kesin olarak Türklerin eline geçmiştir²⁹.

Bu tarihten itibaren kuzeyden güneye inen hat, Türk-Bizans sınırı olmuştur. Doğudan gelen Türkmen boyları, daha ileriye gidemedikleri için Denizli yöresinde yığılmış ve böylece Anadolu'nun en kalabalık Türkmen nüfusu burada toplanmıştır. Fetihden sonra Türkler, Laodikeia şehrine itibar etmeyerek, bu kente yakın ve adı eski kentten mülhem olmak suretiyle yeni bir şehir (Lâdik, Ladikiyye, Lazkiye) kurmuşlardır. Türkçe, Tonguzlu olarak da anılan bu kentin varlığı nedeniyle Laodikeia önemini kaybetmiş ve bir süre sonra halkı dağılarak yok olmuştur³⁰.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin en büyük sultanı kabul edilen Alâeddin Keykubat'ın bir suikast neticesinde ölümü ile birlikte ülke, gerek Moğol tehlikesi gerekse taht mücadeleleri ve yeteneksiz sultanların başa geçmesi sebebiyle büyük bir buhran dönemine girmişti. Moğollar, Alâeddin Keykubâd'ın ölümünden sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin iç dinamiklerini gözlemleyerek uygun bir zamanda

²³ Halil İnalcık, "The Yürüks: Their Origins, Expansion and Economic Role", *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society*, Indiana University Turkish Studies, Bloomington 1993, s. 98.

²⁴ Tuncer Baykara, "Denizli", *DİA*, c. IX, İstanbul 1994, s. 156.

²⁵ Baykara, "Denizli", s. 156.

²⁶ Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK. Yayınları, Ankara 2006, s. 12.

²⁷ Merçil, *a.g.e.*, s. 129.

²⁸ Turan, *a.g.e.*, s. 266, 281, 288; Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi...*, s. 23.

²⁹ Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211)*, TTK. Yayınları, Ankara 1997, s. 19; Baykara, "Denizli", s. 156.

³⁰ Darkot, *a.g.m.*, s. 527.

Türkiye topraklarına girmişler ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in uyguladığı yanlış savaş stratejisi sebebiyle Selçukluları Köseadağ'da çok ağır bir yenilgiye uğratmışlardı (1243). Bu olaydan sonra devletin otoritesi sarsılmış ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev kaçarak Menderes havzası ve Denizli çevresine sığınmıştır³¹. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'den sonra tahta çıkan II. İzzettin Keykavus da zor duruma düştüğü anlarda Denizli bölgesine sığınmıştır. Bu dönemde Denizli şehri, öyle anlaşılmaktadır ki Selçuklu Sultanlarının Moğol tehlikesi karşısında sığındıkları önemli merkezlerden biri olmuştur. Moğolların önlerinden kaçanlar sadece Selçuklu Sultanları değildi. Zira Moğolların önünden kaçan Türkmen toplulukları da buldukları yerleri terk ederek uçlara doğru hareket etmişlerdir³².

İbn Said, Denizli ve Menderes havzasında 200.000 hane Türkmen bulunduğunu söylemektedir³³. Özellikle *Toğuzlu Dağı* Türkmenlerin güçlü oldukları yerlerden birisi olma özelliğini kazanmıştır³⁴. Denizli şehrinin 30 mil doğusunda yer alan Toğuzlu Dağı, büyük ihtimalle günümüzde Honaz Dağı olarak adlandırılan bölge olmalıdır³⁵. Zira bölgeye gelen Türkmenlerin yeni yerleşim yerleri kurarak bölgeyi etnik olarak Türkleştirdikleri, bunun yanı sıra bölgede Türkçe yer isimlerinin kullanılmasına da ön ayak oldukları anlaşılmaktadır. Bu dönemde Türkmenlerce verilen yer isimleri günümüze kadar ulaşmıştır. *Baklan (taze ve semiz)*, *Dodurga*, *Kayı Yayla* ve *Kayı Pazar* gibi isimler bunlardan sadece birkaçıdır. Denizli'den batıya doğru uzanan dağlar, *Türkmen Dağları* olarak anılmaya başlanmıştı. Böylece, Denizli ve çevresinin artık tamamen Türkleştiği açıkça görülmektedir. Bu bakımdan Moğollar fakında olmadan bir nevi Anadolu'nun Türkleşmesinin tamamlanmasına yardımcı olmuşlardır. Yukarıda bahsedilen bilgilere dayanarak Selçukluların Anadolu'ya geldikleri ilk tarihlerden itibaren müşkül anlarında sığınabilecekleri tek yerin, Türk nüfusu ile meskûn olan Menderes havası ve Denizli çevresi olduğu anlaşılmaktadır.

Denizli bölgesindeki Türkmenlerin başı Mehmet Bey idi. Mehmet Bey, 1261 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'a karşı ayaklanmış ve İlhanlı hükümdarı Hülagü'ye bağlı olarak Lâdik Beyliğini kurmuştu. Ancak Hülagü'ye itaatsizlik göstermesi üzerine, 1262 yılında Hülagü'nün vadine kanan damadı Ali Bey'in ihanetiyle yakalanarak öldürülmüştür. Mehmet Bey'in ölümünden sonra Denizli ve çevresindeki Türkmenlerin yönetimi damadı Ali Bey'e verilmiştir³⁶. Görünürde Selçuklulara ve Moğollara bağlı olan Ali Bey, 1277 yılında meydana gelen Cimri olayında sadakatsizlik göstererek bağımsız hareketlerde bulunmuştu. Üzerine bir Selçuklu-Moğol ordusu gönderilen Ali Bey yakalanarak 1278'de Karahisar (Afyon) kalesine hapsedilmiş ve orada ölmüştür. Bu gelişme üzerine Denizli yöresi Sahip-Ata Fahrettin Ali'nin ailesine ikta olarak verilmiştir³⁷. Ancak bir süre sonra Germiyanogulları beyliği, Denizli bölgesine egemen olmuştur. Germiyanlı Alışir'in ailesinden (kızının oğlu) olan Bedreddin Murad, şehrin beyliğine getirilmiştir. Ancak

³¹ Turan, *a.g.e.*, s. 448.

³² İbn Bibi, *a.g.e.*, c. II, s. 149-150; Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, İstanbul 2000, s. 43.

³³ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sa. 1, Ankara 1970, s. 47-48; Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s. 196.

³⁴ Baykara, *Selçuklu ve Beylikler Çağında Denizli*, s. 75.

³⁵ Wittek, *Menteşe Beyliği*, s. 2.

³⁶ Mercil, *a.g.e.*, s. 308-309.

³⁷ İbn Bibi, *a.g.e.*, c. II, s. 176, 239.

Bedreddin Murad'ın Selçuklu-Moğol kuvvetleriyle savaşırken ölmesi üzerine Germiyanoglu I. Yakup Bey, 1289'da Denizli ve çevresini Ali Bey'in oğlu İnanç Bey'e vermiştir³⁸. Böylece yöredeki Türkmenler, Denizli tarihi açısından önemli bir simâ olan İnanç³⁹ Bey etrafında toplanmaya başlamışlardır.

İnanç Bey'in hâkimiyetinin ilk yıllarında Denizli, Moğol istilasına uğramıştır. Karamanlılar başta olmak üzere Anadolu Türkmenleri, Moğollara ve onların güdümünde olan Selçuklu yönetimine karşı ayaklanmışlardır. Türkmenleri tedip etmek amacıyla Anadolu'ya gelen İlhanlı hükümdarı Geyhatu, yaptığı yağma ve kıyımlarla etrafa dehşet saçtı. Bölgeye gönderdiği ordu, uzun süren bir kuşatmadan sonra Denizli'yi 23 Aralık 1291'de ele geçirmiştir⁴⁰. İlhanlılar, 1298'de bölgeye bir vali atamışlar ve beyliği vergiye bağlamışlardır. İnanç Bey, kimi zaman bağımsızlık için başkaldırır da muvaffak olamamış; beylik, İlhanlıların 1335 yılındaki inkırazına kadar Moğollara tabi olarak yaşamıştır⁴¹.

İnanç Bey'in 1336 yılında vefatı üzerine yerine Murad Arslan, onun da 1362'de ölümü üzerine beyliğin başına İshak Bey geçmiştir. Germiyanogulları, 1368'de İshak Bey'in elinden Denizli ve çevresini alarak beyliği ortadan kaldırmıştır⁴². Denizli şehri, 1390 yılında Anadolu'daki diğer beylikler gibi Germiyanogulları topraklarının ilhakıyla Osmanlı sınırlarına dâhil edilmiştir.

Osmanlıların Denizli'deki hâkimiyeti, 1402 yılında Timur ile yapılan Ankara Savaşı'na dek sürmüştü. Ankara Savaşı'ndan galip çıkan Timur, savaşın bitiminden sonra kışlamak için Denizli taraflarına inerek 1402 Ekim ayı başında Laodikeia yakınlarında bir hayli kalmış, askerlerinin kışlak yerlerini burada tayin etmiştir. Bölgeyi terk etmeden önce de Denizli'yi Germiyanogullarına geri vermiştir⁴³. Böylece Denizli'deki 12 yıllık ilk Osmanlı hâkimiyeti sona ermiştir⁴⁴. Ancak yörede Germiyan hâkimiyeti çok kısa sürmüş, 1411'de Denizli taraflarına Karamanogulları hâkim

³⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK. Yayınları, Ankara 1988, s. 40, 55-56. İbn Battuta seyahatnâmesi ve kendisine ait bir kitabe dışında İnanç Bey hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ünlü Seyyâh İbn Battuta, *Yenenç* olarak kaydettiği İnanç Bey'in "kendisini bazı bilgün ve din adamlarını göndererek davet ettiğini, çok misafirperver olduğunu, kendisine ve maiyetindekilere binek hayvanı göndererek sarayına aldirdiğini, beraberce akşam namazı kıldıklarını" beyan etmektedir. *İbn Battuta Seyahatnamesi*, s. 280. Bu sözlerden anlaşıldığı üzere İnanç Bey, bölgesinde bağımsız bir beylik kurmuş ve bölgede istikrarı sağlayarak halkın refah seviyesini yükseltmiştir. İbn Fazlullah el-Ömeri, Denizli'deki İnanç-oğlu'nun 10.000 atlı askere sahip olduğunu kaydetmiştir. Togan, *a.g.e.*, s. 317.

³⁹ İnanç: Göktürklerden başlayarak, Türkiye Selçuklularına kadar devam eden süreçte Türk devlet adamlarının unvanlarından biridir. Bahaeddin Ögel, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1962, s. 199.

⁴⁰ Anonim, *Anadolu Selçukluları Tarihi, (Târîh-i Âli Selçûk der-Anâtoli)*, (tıpkıbasım ve T. terc. F. Nâfız Uzlu), c. III, Ankara 1952, s. 60-63; Vassâf, *Tabrîr-i târîh-i Vassâf*, (Yay. 'Abdu'l-Muhammed Âyeti), Tahran 1372/1994, s. 158; Reşidu'd-din Fazlullâh, *Câmi'u'l-tevârih*, c. III, (neşr. 'Abdu'l-Kerîm 'Ali-oglu 'Ali-zâde), Bakü 1957, s. 234; Bar Hebraeus (Gregory Ebu'l-Ferec), *Abu'l-Farac Tarihi*, (İng. T. terc. Ömer Rıza Doğrul), c. II, TTK. Yayınları, Ankara 1987, s. 638-639; Turan, *a.g.e.*, s. 605; Dönem olaylarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Kansu Ekici, *İlhanlı Hükümdarı Geyhatu ve Zamani*, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Isparta 2012.

⁴¹ Baykara, *Denizli Tarihi*, s. 36-40.

⁴² Merçil, *a.g.e.*, s. 309.

⁴³ Timur 1403 yılının ilk aylarında Denizli'ye uğrayarak, çadır kurmuştur. Gürsoy Solmaz, "Timur'un Denizli ve Çevresindeki Faaliyetleri", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarîh ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 95.

⁴⁴ Baykara, *Denizli Tarihi*, s. 42.

olmuştur. Osmanlıların, Ankara Savaşı'ndan sonra yaşadıkları Fetret Devri'ni atlattı toparlanmalarıyla Denizli'yi ele geçirmeleri çok uzun sürmemiştir. II. Murad, 1429'da Germiyanogulları Beyliği ile birlikte Denizli ve çevresini kesin olarak Osmanlı topraklarına dâhil etmiştir⁴⁵.

Denizli ve çevresinde XII. ve XIII. yüzyılda başlayan Türkleşme süreci, Selçuklular döneminde aşamalı bir şekilde olgunlaşmış ve Türk-İslam geleneği uzun süre varlığını korumuştur. Denizli'nin Türkleşmesinde diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi dervişlerin önemli katkıları olduğu bilinmektedir. XVI. yüzyılda Işıklı, Bekilli, Çivril, Çal ve Baklan'ı da içine alan geniş bir alana yayılan Şeyhlü Kazasında çok sayıda tekke ve zaviye mevcuttu⁴⁶. Bu dönemde faaliyet gösterdikleri tespit edilmiş olan kolonizatör *Türk dervişleri* birer cazibe merkezi olan zaviyelerinde icra ettikleri dini ve sosyal fonksiyonlarıyla, Denizli ve çevresindeki Türk yerleşmesinin öncülüğünü yapmışlardır. Bununla birlikte İnançoğullarının diğer Türkmen beylikleri gibi Türkçenin dirilmesine katkı sağladıkları da anlaşılmaktadır. İnançoğullarının beyi Murad Arslan'ın Fatıha ve İhlas surelerinin Türkçe tefsirlerini yaptırması⁴⁷, onların millî kimliklerine verdikleri önemi göstermesi bakımından önemli örneklerdir.

Osmanlı Devleti 1429 yılında yöreyi kesin olarak ele geçirdikten sonra kendi politikalarına uygun olarak Denizli ve çevresini üç bölgeye ayırmıştır. Asî Karaağaç (Acıpayam, Serinhisar), Hamid sancağına; Tavas, Menteşe sancağına; Homa, Işıklı, Çal, Baklan, Honaz⁴⁸, Sarayköy, Buldan ve Denizli ise Kütahya sancağına bağlanmıştı⁴⁹. O zamanki adıyla Lazkiye (Lazikîyye-Denizli) Kütahya ya da Paşa sancağına bağlı bir kadılık merkezi haline gelmiştir. Lazkiye kazası XVI. yüzyılda aşağı yukarı bugünkü Denizli merkez ilçe ile İbsili (Sarayköy-Babadağ), Kaş-Yenice (Buldan-Güney) ve Aydos'u (Eşme-Ulubey ve Alaşehir ilçelerinin güneyi ile Kiraz ilçesinin doğusunu kapsayan alan) içine almaktaydı. İdari taksimatın 1571'de değişmesi ile birlikte Aydos, kazadan ayrılmış; Denizli kazası, Lazkiye, İbsili ve Kaş-Yenice'den ibaret kalmıştır. XVI. yüzyıl sonlarında İbsili nahiyesi, Ezine-i Lazikîyye adıyla; Kaş-Yenice nahiyesi ise Çarşamba-i Lazikîyye adıyla müstakil kadılıklar haline getirilmiştir. Bu minvalde Denizli, XVII. yüzyıl boyunca sadece Lazkiye kazası sınırlarına münhasır kalmıştır⁵⁰.

XVI. ve XVII. asırlarda Denizli (Lazkiye) şehri, nüfus ve ekonomik potansiyeliyle, başta tâbî olduğu Kütahya sancağı kadar Osmanlı Batı Anadolu'su için de önemli bir yere sahiptir⁵¹. XVI. yüzyıl Osmanlı tahrirlerine göre şehirde yirmi iki

⁴⁵ Merçil, *a.g.e.*, s. 297. Gökçe, *a.g.e.*, s. 35-36.

⁴⁶ Turan Gökçe, "XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Bazı Tespitler", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 151.

⁴⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 56.

⁴⁸ Bizans devrinden Osmanlı hâkimiyetine kadar bölgenin önemli yerleşim yerlerinden biri olan Honaz, Kütahya sancağına tabî ve çevresindeki otuz civarındaki köyü ile küçük bir kazadır. Şehrin tapu tahrir ve vakıf defterleri çerçevesinde sosyal ve iktisadi yapısını değerlendiren çalışma için bkz. M. Ali Ünal, "XVI. Yüzyılda Honaz Kazası", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 103-110.

⁴⁹ Baykara, "Denizli", s. 157.

⁵⁰ Gökçe, *a.g.e.*, s. 20, 51.

⁵¹ Gökçe, *a.g.e.*, s. 434. İbn Battûta, İbn Fazlullah el-Ömerî, Kâtib Çelebi ve Evliya Çelebi gibi seyyahlar, Denizli şehrinin güzel, akarsuları bol, bağlık ve bahçelik olduğu konusunda hem fikirdirler. Osmanlı kaynaklarının pamuk, pamuk ipliği şöhretinden ve özellikle dokumacılığın canlı ve etkili olduğundan bahsettiği Denizli şehrini, Lucas, Chandler ve Pockocke (XVIII. yüzyıl), Poujoulat, Texier (XIX. yüzyıl) de ziyaret etmiştir. Baykara, "Denizli", s. 158.

mahalle bulunuyordu. Bunlar Câmî-i Kebîr, Kuddüs, Kurşunlu, Yayalar, Medrese, Ahî Tudı, Kadı Emre, Eceli, Tabaklar, Kürkcüler, Meydan, Kubâ Mescid, Samurî, Hamam, Hoca Sinan, Asıl-beği, Kezürlük, Kiremitân. Alaca Mescid, Hacı Alamud, Hergele ve Kefere mahalleleridir. Şehirde 1520'de 781 hâne Müslüman, altmış beş hâne gayri Müslim nüfus mevcuttu. Dolayısıyla şehirde vergiden muaf diğer zümrelerle birlikte toplam 4500-5000 civarında kişi yaşamaktaydı. XVI. yüzyılın ikinci yarısında da nüfusu hemen hemen aynı kaldı⁵².

Öte yandan XVII. yüzyılın sonlarında cereyan eden II. Viyana kuşatmasının yenilgiyle sonuçlanmasından sonra ortaya çıkan kargaşa ortamı Denizli şehrini de etkilenmiştir. İlerleyen tarihlerde XVIII. yüzyılda Denizli'nin hassa dönüştürülmesi ve sancakbeyi yetkisindeki kişilerin ve güçlü ailelerin halka zulmetmeye başlamaları iç güvenliği tehdit eden bazı gelişmelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Yine XVIII. yüzyılda Batı Anadolu'da faaliyetlerini yürüten ve dönemin en güçlü eşkıyalarından biri olarak kabul edilen Sarıbeyoğlu'nun⁵³ Denizli ve civarındaki faaliyetleri oldukça tehlikeli boyutlara ulaşmış, Sarıbeyoğlu Denizli voyvodasının üzerine saldırarak dokuz adamını dahi öldürmüştü⁵⁴. 1735 ve 1739 yılları arasında Denizli'yi kasıp kavuran Sarıbeyoğlu Mustafa'nın faaliyetleri, Osmanlı yönetimini bir hayli meşgul etmiş ve bölgenin sosyal ve ekonomik dokusuna zarar veren bir mesele olarak tarihe geçmiştir⁵⁵.

Denizli şehri, XVIII. yüzyılda cereyan eden iç isyanlardan olumsuz etkilenmişse de bulunduğu konum itibarıyla bazı önemli görevler üstlenmiştir. Nitekim şehrin, garp ocaklarında hizmette bulunmak için gönüllü olarak gönderilen Anadolu'daki genç nüfusun, gemilere binecekleri iskelelere uzanan yollar üzerinde bulunması, Anadolu Türk kültürünün Kuzey Afrika ve Akdeniz coğrafyasına yayılmasında önemli katkılar sağlamıştır⁵⁶.

XIX. yüzyılda, sancak haline getirilerek Aydın vilayetine bağlanan şehir, 1883 yılında Denizli, Sarayköy, Buldan ve Tavas kazalarından oluşuyordu. 1884'te Çal'ın, 1888'de ise Garbi Karaağaç'ın (Acıpayam) katılmasıyla sancağın sınırları oldukça

⁵² Baykara, "Denizli", s. 158.

⁵³ İsyân hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Yaşar Ertaş, "XVIII. Yüzyılda Bir Osmanlı Eşkıyası: Sarıbeyoğlu Mustafa", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 399-411; Hakan Karagöz, "Bir Alman Kaynağının İzlenimlerine göre Sarıbeyoğlu İsyanı ve Batı Anadolu'daki Etkileri", *SDÜ. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Prof. Dr. Kemal Göde Armağan Sayısı), Isparta 2013, s. 193-215.

⁵⁴ Ertaş, a.g.m., s. 404.

⁵⁵ Mesut Aydın, "XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Denizli ve Aydın Bölgesinin Ekonomik Durumu ve Eşkıyalık Olaylarının Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkileri", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 419. Denizli ve çevresinde özellikle XVI. yüzyılın ikinci yarısından XVIII. yüzyıla kadar pek çok isyan çıkmıştır. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren çıkan isyanların ortaya çıkış sebepleri arasında, özellikle yaşanan nüfus artışı, iktisadî ve içtimai bunalımlar gelmekteydi. Osmanlı yönetimi, çıkan suhte ve celali isyanlarının tedibi için Osmanlı taşrasındaki kadırlara sıkça emir ve hükümler göndermişse de Denizli civarında cereyan eden eşkıyalık hareketleri tamamen bertaraf edilememiştir. Nitekim celali isyanlarının XVIII. yüzyıldaki bir uzantısı konumunda olan Sarıbeyoğlu isyanı, Osmanlı sosyal ve ekonomik şartlarını uzun süre olumsuz etkilemiştir. Söz konusu isyanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gökçe, a.g.e., s.36-46.

⁵⁶ İbrahim Güler, "Denizli'nin XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki Garb Ocakları İle İlişkileri", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 200, 206.

genişlemiştir⁵⁷. XX. yüzyılda da idarî statüsünde birtakım değişiklikler yapılmıştır. 1910 yılında müstakil mutasarrıflık haline getirilen Denizli, I. Dünya Savaşı'na rastlayan yıllarda hem savaşın getirdiği olumsuzluklara, hem de tifo, tifüs, kolera gibi ateşli ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Bunların yanında yaşanan büyük çekirge istilası neticesinde ortaya çıkan açlık problemi de bu olumsuzluklara eklenmişti⁵⁸. 1899'da Hindistan'da ortaya çıkan büyük kolera salgınının bir uzantısı⁵⁹ olan 1911 kolera salgını, Aydın Vilayeti ve özellikle Denizli ve çevresinde çok sayıda kişinin ölümüne neden olmuş, halkın günlük yaşamını, sosyal ilişkilerini ve toplumsal düzeni büyük ölçüde sarsmıştır⁶⁰.

Buraya kadar olan bölümde Denizli şehrinin, tarihi, siyasi ve stratejik önemi; antik dönemden Osmanlı hâkimiyetine kadar bölgede hâkimiyet kurmak isteyen güçlerin aralarındaki mücadeleleri, bölgenin Türkleşme ve İslamlaşma süreci konuları üzerinde durulmuştur. Bundan sonraki bölümde ise Avşar Türkmenlerinin bölgedeki varlıkları ve Avşar boyuna mensup cemaatlerin XVI. yüzyıldan günümüze kadar bölgeye iskânları üzerinde durulacaktır.

B-DENİZLİ VE ÇEVRESİNDE AVŞAR OYMAKLARI

Avşarlar, Türklerin Oğuz şubesine mensup büyük ve güçlü bir Türkmen topluluğudur. Hem İslam öncesi Orta Asya Türk-Oğuz tarihinde hem de İslamî devir Türk tarihinde önemli roller oynamak suretiyle adını günümüze kadar yaşatmış ender boylardan biridir. Avşarlar, "El" yani devlet kurma gücüne sahip Oğuz boylarındandı. Eski Türk geleneklerine sadık kalarak bir eser yazmış olan Moğol tarihçisi Reşideddin, Avşarların Oğuz boyları arasında hükümdar çıkaran beş boydan birisi olduğunu ifade etmektedir⁶¹. Avşar adının "av" kelimesinden türediği ve "çevik, atak, çabuk iş yapan, ava hevesli" manalarına geldiği kabul edilmektedir⁶². Oğuz boylarından her birinin ongun denilen sembol edindikleri kuşlar vardı. Avşar boyunun ongunu "Tavşancıl" kuşudur⁶³. Yine her Oğuz boyunun kendilerine has damgaları olduğu gibi Avşarların da kendilerini ayırt edici damgaları bulunmaktaydı⁶⁴. Ayrıca Oğuz boylarının toylarda nerede oturacağı ve yiyeceği etin kısımları da belli bir kaideye bağlanmıştı. Bu kısımlara sünük (kemik) denirdi. Protokol bakımından önde gelen boylardan biri olan Avşar, baş

⁵⁷ Cumhuriyetin ilanından hemen sonra Çivril'in de bağlanmasıyla Denizli ili bugünkü idari sınırlarına ulaşmıştır. Gökçe, *a.g.e.*, s. 52.

⁵⁸ Tarhan Toker, *Denizli Tarihi*, Denizli 1967, s. 116-117.

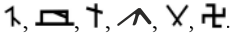
⁵⁹ Oya Dağlar, "Denizli ve Çevresinde Kolera Salgını ve Salgınla Mücadele", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 368.

⁶⁰ Dağlar, *a.g.m.*, s. 374.

⁶¹ A. Zeki Velidî Togan, *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tablîli*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972, s. 77.

⁶² Avşar'ın manasını, Reşideddin "çevik ve vahşi hayvan avına hevesli" (Togan, *Oğuz Destanı*, s. 50), Yazıcıoğlu Ali "cüst-ü çalak ve ava, canavara ve kuşa hevesli" (Faruk Sümer, *Oğuzlar*, TDAV., İstanbul 1992, s. 171), Ebulgazi Bahadır Han ise "işini ıldam (çabuk) işleyici" olarak vermektedir (Ebul Gazi Bahadır Han, *Türklerin Soykütüğü*, Haz. Muharrem Ergin, Tercüman Yayınları, s. 50). Avşar kelimesinin farklı anlamları ve bunların incelenmesi hakkında bkz. Adnan Menderes Kaya, "Tarihi Gelişim İçinde Avşarlar", *Avşar Kültür Coğrafyası ve Halk Kültürü*, Berikan Yayınevi, Ankara 2013, s. 27-29.

⁶³ Sümer, *Oğuzlar*, s. 167.

⁶⁴ Kaya, *a.g.m.*, s. 31. Bu damgalar şunlardır:

çadırlardan birinde oturmakta ve sünüğü, sağ umaca (kalça kemiği) idi⁶⁵. Henüz Orta Asya'da iken önemli bir nüfusa ve etkinliğe sahip olan Avşarların⁶⁶, Türklerin Ön Asya'ya yaptıkları büyük göçle birlikte Anadolu'ya geldikleri ve Anadolu Türk tarihinde etkin rol oynadıkları bilinmektedir.

Avşar Türkmenleri, Malazgirt Savaşı sonrasındaki ilk fetihlerden sonra Batı Anadolu'ya kalabalık guruplar halinde gelerek yerleşmişlerdir. 1071 yılından yaklaşık 8-10 yıl sonra Anadolu, Türklerin eline geçmiş ve Anadolu'nun her yanı Oğuz kümeleri ile dolmuştur. Türkmen oymaklarının önemli bir kısmı Denizli – Uşak civarına gelip yerleşmişti. Bu Türkmenlerin Avşarların önderliğinde faaliyette buldukları ve Sultan I. Mesut döneminde (1116-1155) Selçuklular tarafından Gölhisar diye adlandırılan Karaağaç Ovası'nda (Acıpayam) yerleştikleri bilinmektedir. 1147-1149 tarihlerinde gerçekleşen II. Haçlı Seferi'ni karşılayıp haçlı birliklerini mağlup edenler de bu Avşarlardı. Söz konusu Avşar Türkmenlerinin mücadelelerine dair hatıralar günümüze kadar gelmiştir⁶⁷.

Malazgirt zaferinden sonra Anadolu ile İran ve Türkistan arasında bir göç kanalı kuruldu ve bu gelişme Anadolu'da Türk nüfusunun giderek artmasını sağladı. Söz konusu göç, XIII. yüzyılda Moğol istilası ile daha da hareketlenmiş ve Anadolu'ya daha kalabalık Oğuz grupları gelmeye başlamıştır. Avşarların ikinci olarak bölgeye gelmesi Moğol istilasından sonra gerçekleşmiştir. Moğol istilasından sonra Anadolu'da beş Türkmen topluluğu varlık gösteriyordu. Bunlar, Maraş – Malatya bölgesinde Ağaç-Eriler, Sinop – Samsun civarında Çepniler, Malatya'da iken Kütahya'ya gelen Germiyanlılar, Denizli – Uşak bölgesindeki Türkmenler ile Ermenek – Mut – Silifke – Anamur'da yayılmış olan Karamanlılar idi⁶⁸. Avşarların sözü edilen topluluklar

⁶⁵ Ebulgazi Bahadır Han, *a.g.e.*, s. 46. Ebulgazi Bahadır Han bu hususa ilişkin eserinde şu ifadelere yer vermektedir: “*Altın çadırın başköşesinde Kiin Han oturdu. Koyunun başını ve arkasını, kayırık sokumunu ve bağrını önüne koydular. Her kim Hakan olursa payı bu olsun dediler. İç eşliğinde Irkıl Hoca oturdu, göğsünü pay verip vezirlerin payı bu olsun dediler. Sağ kolda birinci çadırda Kiin Han'ın büyük oğlu Kayı'yı oturtular, sağ aşıklı iliği pay verdiler, Bayat onu doğradı, Sorkı atlarını tuttu... Beşinci çadırda Yılduz Han'ın büyük oğlu Avşar'ı oturtular. Sağ iyuluğu pay olarak verdiler. Kızıık onu doğradı, Torumçı atlarını tuttu...*”.

⁶⁶ Ebulgazi Bahadır Han, *a.g.e.*, s. 62.

⁶⁷ Uşak'ta Avşar Beyi söylencesi: Uşak, Anadolu Selçuklular döneminde bir serhad şehridir. Çevresine Avşar, Alayunt, Kaçar, Tekeli, Kınıklı gibi Türkmen oymakları yerleştirilmiştir. Anadolu'nun alınması sırasında bu oymakların gösterdikleri yararlılıklar dillere destandır. Buna ilişkin yörede şu söylence anlatılır: “Avşar beylerinden biri ava çıkmıştır. Av peşinde koşarken Bizans sınırını aşar, tutsak olarak tekfurun huzuruna çıkarılır. Tekfur, “Buralarda ne arıyorsun” diye sorduğunda Avşar beyi “Hiç, canım sıkıldı da çevreyi şöyle bir dolaşayım, bir de kale fethedeyim dedim” der. Tekfur güler ve “Kaleyi tek başına mı alacaksın” diye karşılık verir. Avşar beyi de gülümser “Hayır, sınırın ötesindeki dağın yamacında on bin atlım var. Birkaç saate değin dönmezsem buraya üşüşüp, taş üstünde taş bırakmayacaklar. Çok kan dökülecek” der. Tekfur korkar, on bin atıyla baş edecek durumda değildir. Bir çare aramaya koyulur ve Avşar beyine: “Aramızda bir barış anlaşması yapsak, ben size yılda bin altın, beş yüz koyun, bir o kadar da at ile deve versem bu savaştan vazgeçer misin?” der. Avşar beyi bir müddet düşündükten sonra tekfura şu karşılığı verir: “Kan dökülmesini istemeyen bir insansınız. Hatırınız için önerinizi kabul ediyorum. Hemen hazırlayın. Ben döndükten sonra da yollayın. Sakın ola ki yola asker çıkarmayın. Atlılarım üstlerine adam gönderdiğinizini sanıp, kaleye saldırlar sonra. İsteklerimizi de tam zamanında gönderin”. Bizans tekfuru, başındaki belayı savuşturduğu için hoşnuttur. Tek başına böyle bir işi başardığı için gün geçtikçe ünü yayılan Avşar beyi bir süre sonra yöreye egemen olur. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Yurt Ansiklopedisi*, c. X, (Uşak ili bölümü), Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 7516.

⁶⁸ Sümer, “Anadolu'da Moğollar”, s. 45-52.

içerisinde ağırlıklı olarak Karamanlılar, Denizli Türkmenleri ve Germiyanogulları bünyesinde varlıklarını sürdürdükleri bilinmektedir.

Moğol istilası sonrası Denizli bölgesine oldukça önemli miktarda Türkmen gelip yerleşmiştir. Denizli, Honaz ve Dalaman bölgesine gelen bu Türkmenlerin başında uç gazisi Mehmet Bey, kardeşi İlyas ve damadı Ali Bey bulunuyordu⁶⁹. Mehmet Bey, Avşar boyuna mensuptu⁷⁰. Bölgede önemli bir nüfusa sahip olan Kayıların, 1261 yılındaki bir isyana karşılık Menteşe yöresine çekilmesi üzerine Avşarlar yörede lider ve hâkim unsur olarak ortaya çıkmışlardır⁷¹.

Mehmet Bey, 1259 yılında İlhanlı hükümdarı Hülagu'nun yardımıyla Asi Karaağaç merkez olmak üzere Denizli'ye hâkim olmuştu. Mehmet Bey'in 1261 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ne başkaldırıp bağımsızlığını ilan etmesi, zayıf bir Selçuklu devletini çıkarları açısından faydalı gören Moğollar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Üzerine gönderilen Moğol-Selçuklu ordusu ile savaşa hazırlanan Mehmet Bey, daha önceki bölümde de ifade edildiği üzere damadı Ali Bey'in ihaneti sebebiyle yenilerek dağlara çekilmiştir. Bir müddet sonra aman ile teslim olmuşsa da öldürülmüştür⁷². Ancak Ali Bey de 1277 yılında meydana gelen Cimri Olayı'nda Selçuklulara sadakatsizlik göstermiştir. Bunun üzerine 1278 yılında bir Moğol – Selçuklu ordusu Denizli'ye gelerek Ali Bey'i bertaraf etmiştir⁷³. Denizli, bir süre sonra Sâhipataoğulları'nın kontrolüne girdiyse de Germiyanoglu I. Yakup Bey, Denizli'de hâkimiyeti ele geçirmiştir⁷⁴. Avşar boyuna mensup olan Germiyanogullarının⁷⁵, Denizli'yi ele geçirmeleri üzerine bölgede Avşar hâkimiyeti yeniden tesis edilmiş oldu. Yakup Bey, 1289'da Denizli ve çevresini Ali Bey'in oğlu İnanç Bey'e vermiştir. İnanç Bey de Denizli'de, kendi adıyla anılan ve Avşar boyuna mensup bir beylik kurmuştur⁷⁶.

Avşarlar söz konusu fetihler sırasında sadece askerî değil, dinî yönden de mücadele vermişler ve Anadolu'nun bir İslam yurdu haline gelmesine katkı sağlamışlardır. Nitekim Denizli'de Acıpayam yöresinde yaşamış olan Abdil Dede, Kamil Dede, Sarı Süleyman Dede ve Karaağaç Baba, Avşar boyuna mensuplardı⁷⁷. Bununla birlikte Tavas'ta, Hacı Bektaş Veli'nin ikinci halifesi Sarı İsmail Sultan mekân tutmuştu⁷⁸ ki Osmanlı belgelerinde Maraş'ta Avşar boyuna mensup olan Sarı İsmail adında bir aşiret bulunmaktaydı⁷⁹. Sarı İsmail Sultan'ın Tavas'a gitmeden önce Nevşehir yöresinde bulunduğu göz önüne alınırsa, mensubu olduğu Avşar obasının bir bölümünün yerinde kaldığı ve bir bölümünün de Maraş dolaylarında yer tuttuğu

⁶⁹ Turan, *a.g.e.*, s. 514.

⁷⁰ Tuncer Baykara, "İnançoğulları", *DİA.*, c. XXII, İstanbul 2000, s. 264.

⁷¹ Baykara, *Denizli Tarihi*, s. 29.

⁷² Baykara, *Denizli Tarihi*, s. 32.

⁷³ İbn Bibi, *a.g.e.*, c. II, s. 239.

⁷⁴ Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanogulları Tarihi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1974, s. 24.

⁷⁵ Hayrullah Efendi, *Devlet-i Aliyye-i Osmanîye Tarihi*, c. I, (Sadeleştiren Zuhuri Danışman), Son Havadis Yayınları, İstanbul 1971, s. 96. Fuat Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, TTK. Yayınları, Ankara 1991, s. 35.

⁷⁶ Baykara, "İnançoğulları", s. 264.

⁷⁷ Turgut Tok, "Denizli Yöresinde Alevilik ve Bektaşiliğin Tarihi Süreçte Genel Bir Değerlendirilmesi", *II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni*, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, 17–18–19 Ekim 2007, Ankara 2007, s. 59-60, 65.

⁷⁸ Abdülbâki Gölpınarlı, *Manakab-ı Hacı Bektâş-ı Velî (Vilâyet-nâme)*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1958, s. 82.

⁷⁹ Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, c. V, TTK. Yayınları, Ankara 2009, s. 1964.

söylenbilir. Bununla birlikte günümüzde Maraş-Altı'ndan gelen ve Kayseri'nin Sarioğlan ilçesinin köylerinde yaşayan Yedi Bucak Avşarları ile Çal (Denizli) ilçesinin Çalçakırlar köyü de Sarı İsmail Ocağı'na bağlıdır.

Denizli yöresinde bilhassa Asi-Karaağaç (Acıpayam) bölgesinde yoğun bir Türkmen nüfusunun varlığı bilinmektedir. Acıpayam yöresi, Karaağaç Baba önderliğindeki Avşarlar tarafından fethedilmiş⁸⁰ ve yöre onun adıyla anılmıştır. 1333 yılında buradan geçen İbn-i Battuta, Karaağaç Ovası'nın Türkmenlerle meskûn olduğunu söylemektedir⁸¹. Hayli kalabalık olan bu Türkmen nüfusu bu yörede Anadolu'nun en kesif Oğuz boylarının yer isimlerini yadigâr olarak bırakmıştır. Halen mevcut köy isimlerinden anlaşılacağı üzere sözü edilen Türkmenler, Avşar boyuna ve aralarında bazı Üç-Oklu boylar bulunmakla beraber daha çok Boz-Oklara mensuptular. Türkmenler XIII. yüzyılda henüz kabilelerin isimlerini taşıyan beylerin idaresindeydiler. Yıva-Oğulları, Gölhisar taraflarına hâkimdi. Bu bölgenin doğusunda (Çavdır civarı) Avşar Bey'in idaresindeki Avşarlar, daha batıda ise (Acıpayam civarı) başka bir Avşar Beyi bulunmaktaydı⁸².

Germiyanogulları Beyliği ile Denizli Avşarları arasında bölge hâkimiyeti için çetin bir mücadele yaşanmıştır. Bu mücadeleye dair İbn-i Battuta'nın kaydı ilginçtir. Seyyah, Gölhisar'dan Denizli'ye gitmek üzere Karaağaç Ovası'ndan geçerken Germiyanlı eşkıyasından korunmak üzere Gölhisar Sultanı tarafından yanına süvariler katıldığını ifade etmektedir⁸³. Tavas'ın Bereketli (yeni adı Horasanlı) köyünde Avşar kelimesi "süvari jandarma" anlamında kullanılır⁸⁴ ki bu o günlerden kalma bir hatıra olmalıdır. O zamanlardan kalan ve hala Denizli, Burdur ve Isparta'da sevilerek söylenen "Avşar Beyleri" türküsü, Denizli Avşarları ile Germiyanogulları Beyliği arasındaki mücadelenin⁸⁵ en önemli göstergesidir.

Adını sevdiğim Avşar Beyleri
Size bir vezirlik yakışıp durur
Topla dizginini, tanı kendini
Karşında Germiyan bakışıp durur

Denizli ve civarında Avşar varlığının en önemli delili, bölgede aynı adı taşıyan yerleşim yerlerinin bulunmasıdır. XVI. yüzyılda Karaağaç Gölhisarı (Acıpayam) sancağında Avşar ve Avşar-ı Diğer adında iki köy bulunmaktaydı⁸⁶. Söz konusu köyler,

⁸⁰ Ayrıca Kaptan, bir uç beyi olan Karaağaç Baba'nın Kumavşarı köyünde 1327 yılında öldüğünü ifade etmektedir. Şükrü Tekin Kaptan, *Gönül Sultanları Denizli'de*, Denizli 1993, s. 17.

⁸¹ *İbn Battuta Seyahatnamesi*, s. 279.

⁸² Baykara, *Denizli Tarihi*, s. 29-30.

⁸³ *İbn Battuta Seyahatnamesi*, s. 279.

⁸⁴ *Derleme Sözlüğü*, c. I, TDK. Yayınları, Ankara 1993, s. 74, 394; c. IX, Ankara 1977, s. 3303.

⁸⁵ Eski devirlerde milletlerin, aşiretlerin, kabilelerin ve hatta aile içinde kardeşlerin dahi hâkimiyet mücadelesine giriştiği dikkate alınacak olursa, buradaki mücadelede her iki tarafın Avşar olması bizi şaşırtmamalıdır.

⁸⁶ *438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, c. I, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1993, s. 247-248, 250-251.

günümüzde Acıpayam'ın Karahüyük Avşarı ve Kum Avşarı köyleridir⁸⁷. Ayrıca Faruk Sümer, Acıpayam'da Kutluca-Afşar adlı bir köyden bahsetmişse de⁸⁸ bu köy günümüze ulaşmamıştır. Honaz'a bağlı Menteşe köyünün kurulduğu alan Avşar adını taşımaktaydı. Avşar, şu an köyde bir bölge adıdır.

Avşarların kültürel olarak da yörede derin izler bıraktıklarını görmekteyiz. Sözelimi Denizli, Burdur ve Isparta yörelerinde Gurbet Havalarından en tanınmış ve sevileni Avşar Beyleri türküsüdür. Isparta'da geleneksel oyunlardan Teke Zortlatması oyunları arasında "Afşar Oyunu" da vardır. Ayrıca Burdur zeybekleri arasında "Avşar Zeybeği" de oynanmaktadır⁸⁹. Denizli-Acıpayam'da ise "Avşarlı Oyun Havası" oynanmaktadır⁹⁰.

Osmanlı Devleti'nin 1692 ile 1865 (Fırka-i İslahiye iskânı) yılları arasında izlediği iskân politikası sonucunda, Avşar oymaklarının Denizli ve civarına gelip meskûn oldukları bilinmektedir. Söz konusu iskânı ve bölgedeki Avşar oymaklarının varlığını, XVI. yüzyıl Osmanlı arşiv belgeleri doğrular niteliktedir. Ele aldığımız araştırma konusunun da ana sınırları içerisinde yer alan bu bahis, Denizli ve havalisine Avşarların kesif bir şekilde yerleştiklerini ortaya çıkarmaktadır. Aşağıda, sadece Denizli ve civarına XVI. yüzyıldan itibaren yerleşmiş olan Avşar oymak ve obaları hakkında bilgiler verilmemiş, aynı zamanda Avşar Türkmenlerinin, Denizli ve çevresi dâhil olmak üzere, geçmişten günümüze hangi yerleşim yerlerinde varlıklarını sürdürdükleri kaynakların izin verdiği ölçüde ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bay Temürlü

Osmanlı belgelerinde Beğtimur, Baytimur, Bektimur, Bektemir, Baytemir, Baydemir şekillerinde de kaydedilmiş olan cemaat, XVI. yüzyılda Sis yöresinde yaşayan Avşarlardan⁹¹. Cemaatin bir kolu, 1548 yılında Yeni-İl Türkmenleri arasındaydı⁹². Ayrıca Ürgüp, Kırşehir, Yozgat, Eğirdir, Gölhisar, Kemer ve Şeyhli (Çivril) kazalarında da Bay Temürlüler yaşamaktaydı. Şeyhli'deki kol 70 hane ve 14 mücerred nüfusa sahipti⁹³.

Bostancı

Bostancı cemaati, XVI. yüzyılda Sis yöresinde yaşayan Avşarlardan⁹⁴. Cemaatin önemli kolu Maraş yöresindeydi. Söz konusu cemaat, Dulkadirli Türkmenlerini oluşturan ana oymaklardan biriydi⁹⁵. Bostancı/Bostancıyan Avşarı, bu bölgelerden

⁸⁷ İletişimde karışıklığı önlemek amacıyla, Avşar köylerinden birine, eski bir yerleşim yeri olan Karahüyük köyüne yakınlığı sebebiyle Karahüyük Avşarı, diğerine ise Gölhisar ile Acıpayam arasında sınır olan Kumkısıksırtlarında yer alması sebebiyle Kum Avşarı adı verilmiştir.

⁸⁸ Sümer, *Oğuzlar*, s. 311.

⁸⁹ *Yurt Ansiklopedisi*, c. V, (Isparta ili bölümü), s. 3598-99; c. III, (Burdur ili bölümü), s. 1598-99 (bu oyuna Kesinti Zeybeği de denilmektedir); c. III, (Denizli ili bölümü), s. 2196.

⁹⁰ TRT oyun havaları Rep. Nu. 281.

⁹¹ Faruk Demirtaş, "Üçoklu Oğuz Boylarına Ait Vesikalar", *AÜDTCF. Dergisi*, c. VII, Sa. 2, s. 379.

⁹² İlhan Şahin, *Yeni-İl Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, (Doktora Tezi), İstanbul 1980, s. 171.

⁹³ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 315-316.

⁹⁴ Demirtaş, a.g.m., s. 378.

⁹⁵ İbrahim Solak, "XVI. Yüzyılda Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sa. 12, Konya 2002, s. 113, 119, 126, 146, 151.

başka Kadirli, Kınık ve Tavas kazalarında da bulunmaktaydı. Tavas'taki Bostancıyan cemaati, 30 hane, 26 mücerred nüfusa sahipti⁹⁶.

Bucak

XVI. yüzyılda Maraş ve Berendi kazalarında bulunan Bucak cemaati, Avşar boyuna mensuptu⁹⁷. Bazı bölükleri Yeni-İl⁹⁸, Dulkadirli⁹⁹, Çukurova¹⁰⁰, İç-El¹⁰¹ ve Mentеше¹⁰² yörelerinde de bulunuyordu. 1530 tarihinde Alaiye kazasında Bucak Avşar adında bir köyün varlığı bilinmektedir¹⁰³. Bucak cemaatinin bir parçası, Denizli yöresine gelerek Çivril'in Bucak köyünü kurmuştur¹⁰⁴.

Bulgurlu

Maraş Yörüklerinden olan Bulgurlu cemaati, Avşar boyuna mensup olup XVI. yüzyılda Adana'nın Sarıçam ve Kadirli nahiyelerinde bulunuyordu¹⁰⁵. Cemaatin bir parçası ise Kırşehir kazasında¹⁰⁶. XVI. yüzyılda Denizli'nin Şeyhli (Çivril) kazasının Bulgurlar köyünü¹⁰⁷, bu obanın kurduğu anlaşılmaktadır.

Bunsuzlu

Bunsuzlu cemaati, XVI. yüzyılda Maraş yöresinde yaşayan İmanlı Avşarı obalarından biriydi¹⁰⁸. Cemaatin bir bölümü Sis yöresinde¹⁰⁹, bir bölümü ise Yeni-İl kazasında¹¹⁰. Bunsuzlu cemaati, Kadirli, Mancılık, Yeni-İl, Güvercinlik, Pınarbaşı, Karaisalı, Ankara, Tarsus, Antakya, Yenişehir, Tire, Ayasuluğ, Denizli, Söbice, Mazun kazalarında bulunmaktaydı. Denizli'de bulunan kol, 1573 yılında 11 hane, 5 mücerred nüfusa sahipti¹¹¹.

⁹⁶ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 366.

⁹⁷ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 402.

⁹⁸ Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İşaret Yayınları, İstanbul 2001, s. 257.

⁹⁹ Solak, a.g.m., s. 138.

¹⁰⁰ Özcan Tatar, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskâmı (1691-1750)*, Fırat Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Elazığ 2005, s. 38.

¹⁰¹ Alpaslan Demir, *16. Yüzyılda İçel ve Çevresinde Bozdoğan Cemaati*, Ankara Üniversitesi SBE., (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2000, s. 47.

¹⁰² Serkan Sarı, *XV-XVI. Yüzyıllarda Mentеше, Hamid ve Teke Sancağı Yörükleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Isparta 2008, s. 15.

¹⁰³ *166 Numaralı Mubâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1995, s. 617.

¹⁰⁴ Şükrü Tekin Kaptan, "Çivril ve Yöresinde Yörük Kültürü", *Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu*, Bildiriler, Çivril Kaymakamlığı Yayını, Eylül 2001, s. 118-119.

¹⁰⁵ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 414-417.

¹⁰⁶ *998 Numaralı Mubâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr ve 'Arab ve Zül-Kâdirîyye Defteri*, c. II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1999, s. 647.

¹⁰⁷ *438 Numaralı Mubâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri*, c. I, s. 61.

¹⁰⁸ Demirtaş, a.g.m., s. 377.

¹⁰⁹ Bunsuz adı, Prof. Halaçoğlu tarafından Büksüz şeklinde okunmuştur. Yusuf Halaçoğlu, "Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılın İlk Yarısında Sis Sancağı", *İÜEFİD.*, Sa. 32, İstanbul 1979, s. 843.

¹¹⁰ Şahin, a.g.t., s. 172.

¹¹¹ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 414-417.

Burhanlı

İmanlı Avşarı obalarından biri olan¹¹² Burhanlılar, XVI. yüzyılda Maraş ve Yeni-İl bölgelerinde yaşıyordu¹¹³. Bazı bölükleri Boz-Ulus¹¹⁴, Yeni-İl¹¹⁵, İç-El¹¹⁶ ve Tarsus Türkmenleri¹¹⁷ arasında da bulunuyordu. Adana, Mersin ve Karaman'da Burhan adlı köyleri kuran¹¹⁸ cemaatin bir kısmı, XVIII. yüzyılda Teke, Hamit ve Aydın bölgesine gelmiştir¹¹⁹. Saruhan'da eşkıyalık hareketlerinde bulunan bu grup¹²⁰, devlet tarafından çevre illerde iskân edilmiştir. Türkay'ın kaydına göre Burhanlı cemaati, Denizli kazasında meskûndur¹²¹.

Caberli

Avşar boyuna mensup olan Caberli cemaati, Maraş Yörüklerinden olup 1563 yılında Kadırlı'de yaşıyordu¹²². Suriye topraklarında bulunan Caber civarında yaşadıkları için bu adla anılmış olmalıdırlar. Bilindiği üzere Suriye, Avşarların XI. yüzyılda gelip yerleştiği bir bölgeydi¹²³. Moğol istilası nedeniyle Anadolu'dan Suriye'ye 40.000 çadır Türkmen göç etmişti¹²⁴ ki bunların önemli bir kısmı Avşar oymaklarıydı¹²⁵. Dolayısıyla burada Caber Kalesi ve yöresinde yaşamış olan bir Avşar grubunun bu adla anılması söz konusudur. Nitekim Kâtip Çelebi, XVII. yüzyılın ilk yarısında, Caber yöresinde Avşarların yaşadığını kaydetmiştir¹²⁶.

Türkay'ın kaydettiğine göre Caberli cemaati, Musacalı¹²⁷ aşiretinin bir obasıdır¹²⁸. Tarsus-Misis arasında bulunan Caberliler, Musacalı aşireti bünyesinde Batı Anadolu'ya gelerek Alaşehir, Kula, Sandıklı yörelerinde eşkıyalık hareketlerinde bulunmuştur¹²⁹. Türkay, Musacalı Caberi / Musalı Caberi şeklinde kaydettiği cemaatin bu dönemde Denizli ve Honaz'da iskân olduğunu belirtmektedir¹³⁰. Nitekim

¹¹² Demirtaş, kesin olmamak kaydıyla kelimeyi Turhanlı okumuştur. Demirtaş, a.g.m., s. 377.

¹¹³ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 418-421.

¹¹⁴ Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri-Boz-Ulus Türkmenleri 1540-1640*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007, s. 58.

¹¹⁵ Şahin, a.g.t., s. 269.

¹¹⁶ Demir, a.g.t., s. 32-34, 76.

¹¹⁷ Ali Sinan Bilgili, *Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 283.

¹¹⁸ Abdullah Uysal, Necati Alodalı, Musa Demirci, *Dünü ve Bugünüyle Karaman*, Karaman Yunus Emre Kültür Derneği, Konya 1992, s. 126.

¹¹⁹ Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK. Yayınları, Ankara 1991, s. 69, 84.

¹²⁰ Çağatay Uluçay, *18. ve 19. Yüzyıllarda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul 1955, s. 82-83.

¹²¹ Türkay, a.g.e., s. 49, 65-66, 152, 214, 262, 294.

¹²² Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 432.

¹²³ Fuat Köprülü, "Avşar", *İA.*, c. II, İstanbul 1979, s. 29.

¹²⁴ Faruk Sümer, "Ramazanoğullarına Dair Bazı Yeni Bilgiler", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sa. 33, Aralık 1984, s. 1.

¹²⁵ Köprülü, a.g.m., s. 29.

¹²⁶ Sümer, Avşarların Rakka iskânından önce Caber'de oturmalarının mümkün olmadığını ifade etmektedir. Sümer, *Oğuzlar*, s. 347.

¹²⁷ Musacalı aşireti, Avşar boyuna mensuptur (Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. IV, s. 1741). XVI. yüzyılda Uşak ve çevresinde yaşayan kalabalık Avşar oymağının beş obasından biri de Musacalı aşiretine mensuptu (Demirtaş, a.g.m., s. 375).

¹²⁸ Türkay, a.g.e., s. 32, 111-112, 228.

¹²⁹ A. Refik Altınay, *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, s. 129, 155-157, 190, 218. Yusuf Halaçoğlu, *İskân Siyaseti...*, s. 49, 51. Tatar, a.g.e., s. 154.

¹³⁰ Türkay, a.g.e., s. 228, 272.

Denizli'nin Çivril ve Sarayköy ilçelerindeki Caber adlı köyler, Caberli cemaati tarafından kurulmuştur¹³¹. Çivril'in ilçe merkezi ile Beydilli ve Savran köylerinde Caberliler halen varlıklarını sürdürmektedirler¹³².

Cerid

Dulkadirli Türkmenlerinden olan Ceridler, Osmanlı vesikalarına göre Avşar boyuna mensuptur¹³³. Ceridler, Dulkadirli Türkmenlerini meydana getiren ana oymaklardan biriydi¹³⁴. Boz-Ulus¹³⁵, Yeni-İl¹³⁶ ve Danişmendli Türkmenleri¹³⁷ arasında da Cerid obalarına rastlanmaktaydı. Danişmendliler arasındaki Ceridler, Aydın Evi grubunda olup, Denizli ve çevre illerde iskân olmuştur. Acıpayam'ın Yeşilyuva, Bozkurt'un Dutluca, Çal'ın Süller ve Şapçılar, Çardak ilçe merkezi, Çivril ilçe merkezi ile ilçenin İğdir, Karayahşılar, Kırılan, Koçak, Sökmen, Süngüllü, Savran ve Özdemirci, Kale'nin Narlı köylerinde Ceridler yaşamaktadır¹³⁸.

Cingöz

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Kayseri yöresinde adı geçen bir Avşar obasıdır. Avşarların Dadaloğlu'ndan sonra yetiştirdiği en ünlü şairi olan Cingöz Oğlu Âşık Seyit Osman, bu obaya mensuptur. Cingözlüler, 1865 Fırka-i İslahiye iskânıyla Kayseri'ye yerleştirilmiştir¹³⁹.

Cingöz oymağının bir bölümü, Tahtacı Alevilerinin arasına girerek onların bir obasını oluşturmuştur. Tahtacı oymaklarından olan Çiçili, Mazıcı, Aydınlı ve Gökçeliler de Avşar boyuna mensuptur¹⁴⁰. Ayrıca Cingözlülerin diğer adı Üsküdarlı oymağıdır. Bu durum onların Osmanlılar döneminde Üsküdar'daki Mihrimah ve Nur-Banu Sultan adına yapılmış Camii evkafına bağlı Yeni-İl bölgesi Türkmenlerinden¹⁴¹ olduklarını işaret etmektedir. Yeni-İl, Kangal ilçesi merkez olmak üzere Sivas'ın güneyini içine alan bir bölgedir ki burası eskiden beri Avşarların yaşadığı bir bölgedir.

Denizli'nin merkeze bağlı Güzelköy köyü, Tahtacı Türkmeni olup Cingözlü kabilesindedir.

Çakallı

Çakallı aşireti, Avşar boyuna mensup olup XVI. yüzyılda Maraş, Bozok, Diyarbakır, Sivas, Isparta, Adana, Adıyaman, Konya, Antep, Malatya gibi illerde yayılmış büyük bir

¹³¹ Mehmet Eröz, "Ege Bölgesinde Yer (Köy-Şehir) Adları", *Reşit Rahmeti Arat İçin*, TKAE. Yayınları, Ankara 1966, s. 181.

¹³² Kaptan, Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü, s.118-119.

¹³³ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 471-473.

¹³⁴ Solak, a.g.m., s. 113, 138.

¹³⁵ Faruk Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", *DTCFD.*, c. VII, Sa. 1, Ankara 1949, s. 53, 58-59. Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri...*, s. 121, 123.

¹³⁶ Şahin, a.g.t., s. 174, 175.

¹³⁷ Tufan Gündüz, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 93.

¹³⁸ Şükrü Tekin Kaptan, "Oğuzlardan Osmanlılara Diyarbakır'da Yörük Kültürü", *1. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu*, Bildiriler, 20-22 Mayıs 2004, Diyarbakır 2004, s. 677.

¹³⁹ Adnan Menderes Kaya, *Avşar Türkmenleri*, Geçit Yayınları, Kayseri 2004, s. 101, 137, 138.

¹⁴⁰ Bu oymakların Avşar boyuna mensubiyetleri için bkz. Çiçili (Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 476), Mazıcı (c. IV, s. 1628, 1629), Aydınlı (c. I, s. 198, 199), Gökçeli (c. II, s. 902-907).

¹⁴¹ Şahin, a.g.t., s. 16-19.

topluluktur¹⁴². Yeni-İl¹⁴³ ve Boz-Ulus¹⁴⁴ Türkmenlerinin içinde de bazı kolları bulunmaktaydı.

XVII. yüzyıl sonları ve XVIII. yüzyıl başlarında Çukurova bölgesinde eşkıyalık yapan cemaatin büyük bir kısmı dağılmış, bir bölümü ise Aydın, Hamid, Kütahya gibi sancaklara gitmiştir¹⁴⁵. Bu yörelere gelenler Çakal, Çakıl, Karaçakal gibi adlarla anılmıştır¹⁴⁶. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Batı Anadolu'daki Türk boyları hakkında bilgi veren Rum asıllı Dr. Çakıroğlu, Çakal aşiretinin Saruhan sancağında yaşadığını belirtmiştir¹⁴⁷. Türkay'ın kaydettiğine göre cemaat, Asi Karaağaç ve Denizli kazalarında da bulunmaktaydı¹⁴⁸. Çakallı aşireti, günümüzde Denizli'nin Çivril ilçesine bağlı Çakallar ve Çağlayan köylerinde yaşamaktadır¹⁴⁹.

Çatalı

XVI. yüzyılda Maraş, Adana ve Tokat yörelerinde yaşayan bir Avşar obasıdır¹⁵⁰. Çatalı obasından bir topluluk, Denizli yöresine gelerek Baklan'ın Çataloba köyünü kurmuştur.

Çöplü

Dulkadirli Türkmenlerinden olan Çöplüler, Osmanlı vesikalarına göre XVI. yüzyılda Maraş bölgesinde olup Avşar boyuna mensuptu¹⁵¹. Aşiretin oldukça kalabalık bir bölümü Kayseri yöresinde bulunuyordu¹⁵². Ayrıca Yeni-İl¹⁵³ ve Danişmendli Türkmenleri arasında da¹⁵⁴ Çöplülerden gruplar vardı. Danişmendli içindeki Çöplüler, 1691 yılında Denizli ve çevresine iskân edilmeye çalışıldıysa da pek başarılı olunamamıştır¹⁵⁵. Ancak aşiretin bir kısmı Denizli'de kalarak Çivril ilçesinin Şenköy köyünü kurmuştur.

Deliler

XVI. yüzyılda Halep bölgesinde bulunan Köpekli Avşarının önemli kollarından biri olan¹⁵⁶ Deliler Avşarı, Maraş ve Sivas sancakları¹⁵⁷ ile Yeni-İl¹⁵⁸, Atçeken¹⁵⁹ ve Danişmendli Türkmenleri arasında¹⁶⁰ bulunmaktaydı.

¹⁴² Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 488-491.

¹⁴³ Şahin, *a.g.t.*, s. 177.

¹⁴⁴ Mehmet Taşdemir, *XVI. Yüzyılda Adıyaman*, TTK. Yayınları, Ankara 1999, s. 108.

¹⁴⁵ Tatar, *a.g.e.*, s. 104-109.

¹⁴⁶ Günümüzde Aydın'ın Karaçakal ve Donduran köyleri bu obadandır. Isparta'da Karaçakal Avşarının kurduğu köyler (Havutlu, Sofular, Keçili, Kemer vs.) de bulunmaktaydı.

¹⁴⁷ F. W. Hasluck, *Christianity And Islam Under The Sultans*, c. II, Oxford 1929, s. 475.

¹⁴⁸ Türkay, *a.g.e.*, s. 70, 86, 243, 244, 274.

¹⁴⁹ Kaptan, *Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü*, s. 118, 119.

¹⁵⁰ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 512.

¹⁵¹ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 564, 565.

¹⁵² Aşiret, Sığırhoğlu, Karalar/Karalı, Canıbek/Canikli, Sülü, Yabanoğlu ve Taciroğlu adlarında obalara ayrıliyordu. Erhan Afyoncu, "Kayseri Sancağında Yörükler (1483-1584)", *II. KAYTAM Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri 1998, s. 12.

¹⁵³ Şahin, *a.g.t.*, s. 183-185.

¹⁵⁴ Gündüz, *Danişmendli Türkmenleri*, s. 87, 95-96.

¹⁵⁵ Tatar, *a.g.e.*, s. 362.

¹⁵⁶ Demirtaş, *a.g.m.*, s. 375.

¹⁵⁷ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 612-615.

Günümüzde Kayseri’de yaşayan Avşarların bir kısmı Deliler cemaatindedir. Ağırıklı olarak Güney ve İç Anadolu bölgelerinde iskân olan Deliler cemaatinden bir grup Denizli yöresine gelerek Tavas ilçesinin Akyar köyünü kurmuştur.

Elsüzler

Elsüz Oğlanları adıyla da anılan Elsüzler cemaati, XVI. yüzyılda Sis sancağında yaşayan Avşarlardandı¹⁶¹. Bir kolu Maraş’ta bulunan¹⁶² Elsüz cemaatinden bazı bölükler ise Halep, Adana, Yüreğir, Budaközü ve Şeyhli (Çivril) kazalarındaydı. Şeyhli’deki kol 134 hane, 14 mücerred nüfusa sahipti¹⁶³.

Erkekli

Osmanlı arşivlerine göre Avşar boyuna mensup olan Erkekli cemaati, XVI. yüzyılda Boz-Ok’ta yaşamakta¹⁶⁴ ve bir kolu Maraş eyaletinde bulunmaktaydı¹⁶⁵. Boz-Ok yöresindeki Erkekli cemaati, 1786 yılından itibaren eşkıyalık hareketlerinde bulunmuş¹⁶⁶, bunun üzerine Osmanlı yönetimi tarafından tedip edilip değişik bölgelerde iskân edilmiştir. Bir kısmı Yozgat ve Kayseri’ye yerleşen¹⁶⁷ cemaatin bir diğer kısmı ise Denizli’de iskân olmuştur. Günümüzde Çivril ilçe merkezi ile ilçenin İmrallı köyü, Erkekli obasına mensuptur. Ayrıca ilçedeki Akdağ, Aşağı Çapak, Beydilli, Caber, Çakallar, Düzbel, Gökgöl, Gümüşsu, Karahacılı, Koçak, Özdemirci, Yeniköy ve Yukarı Çapak köylerinde de Erkekli sülalesine mensup aileler yaşamaktadır¹⁶⁸.

Fakılı

Fakılı cemaati, Avşar boyuna mensup olup XVI. yüzyılda Halep, Maraş ve Kadirli yörelerinde yaşamaktaydı¹⁶⁹. Bir kısmı Antep ve Kayseri’de¹⁷⁰, bir kısmı da Yeni-İl kazasında yaşayan cemaat¹⁷¹, Türkay’ın kaydettiğine göre, Caberli aşiretinin bir obasıydı ve bir kısmı Honaz ve Denizli kazalarına yerleşmişti¹⁷². Günümüzde Çukurova ve İç Anadolu’da yaygın ve bir Avşar obası olarak varlığını sürdürmektedir.

¹⁵⁸ Demirtaş, a.g.m., s. 379; Şahin, a.g.t., s. 251.

¹⁵⁹ Hasan Basri Karadeniz, *Atçeken Oymakları*, Erciyes Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Kayseri 1995, s. 258.

¹⁶⁰ Gündüz, *Danışmendli Türkmenleri*, s. 98.

¹⁶¹ Halaçoğlu, “Sis Sancağı”, s. 849.

¹⁶² Solak, a.g.m., s. 133, 146.

¹⁶³ Şeyhli kazasında bulunan Elsüzler, burada Bayındır boyu içindeydi. Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler...*, c. II, s. 770, 771.

¹⁶⁴ Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler...*, c. II, s. 795, 796.

¹⁶⁵ Türkay, a.g.e., s. 304.

¹⁶⁶ Halaçoğlu, *İskan Siyaseti...*, s. 39.

¹⁶⁷ Yozgat’ta Sorgun ve Şefaati ilçelerinin Erkekli adlı köyleri ile Kayseri’de Sarız ilçe merkezinde yaşamaktadırlar.

¹⁶⁸ Kaptan, *Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü*, s. 118, 119.

¹⁶⁹ Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler...*, c. II, s. 857, 858.

¹⁷⁰ Refet Yınanç, Mesut Elibüyük, *Maraş Tabir Defteri*, c. II, s. 536, 663, 740.

¹⁷¹ Şahin, a.g.t., s. 271.

¹⁷² Türkay, a.g.e., s. 312.

Genceli

Avşar boyuna mensup olan Genceli cemaati, XVI. yüzyılda Halep ve Dulkadir sahasında bulunmaktaydı¹⁷³. Azerbaycan'ın Gence vilayetinden geldikleri için bu adla anılmaktaydı. Bu Avşar obasından bazı bölükler, Batı Anadolu'ya göç ederek farklı Oğuz boyları bünyesine dâhil olmuşlardır. Aydın'ın Kuyucak kazasındaki Gencelli ve Gencellidere köylerinin bu oba tarafından kurulduğu¹⁷⁴, Denizli'nin Çivril ilçe merkezi ile ilçenin Yalınlı, Seraserli, Tuğlu, Savran, Sundurlu ve Karamanlı köylerinde varlıklarını sürdürdükleri bilinmektedir¹⁷⁵.

Geygel

Osmanlı belgelerinde Geygel Hacılı adıyla kayıtlı olan cemaat, Türkmen olarak vasıflandırılmış ancak hangi boya mensup olduğu belirtilmemiştir¹⁷⁶. Adına sadece Yeni-İl kazasında ve 1583 yılında rastlanan cemaat, Kangal yöresinde varlığını sürdürmekteydi¹⁷⁷. 1720 yılında Suriye'ye iskâna çalışılan Geygellerin¹⁷⁸ bir bölümü Batı Anadolu'ya göç etmiştir. Nitekim Dr. Çakıroğlu'nun kaydettiğine göre Geygeller, 19. yüzyılın ikinci yarısında Aydın yöresindeki Yörükler arasındaydı¹⁷⁹.

Geygellerin diğer adı Demirci'dir. Demirciler, Salmanlı Avşarının en önemli obasıdır¹⁸⁰. Tokat, Amasya ve Samsun yörelerinden derlenen halk ağzında geygel, "demirci" demektir¹⁸¹. Ankara'nın Kalecik ilçesindeki Avşar köyü halkı, kendilerini Geygel Avşarı olarak tanıtır¹⁸². Ahmet Caferoğlu araştırmasında, Burdur-Çivril arasında Buhurcu olarak tanınan Geygel Yörüklerinden bahsetmiştir¹⁸³. Buhurcular, Batı Anadolu'da yakın zamanlara kadar göçebe olarak yaşayan 40-50 çadırlık bir Avşar topluluğudur¹⁸⁴. Tüm bu bilgiler, günümüzde küçük topluluklar halinde Anadolu'nun birçok yöresinde yaşamakta olan Geygellerin Avşar boyuna mensup olduğunu göstermektedir.

Denizli'nin Acıpayam ilçesinin Kuyucak köyü Geygel cemaatindedir. Çivril'in Gökgöl köyünde de bir grup Geygel yaşamaktadır.

¹⁷³ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 880.

¹⁷⁴ Eröz, a.g.m., s. 186.

¹⁷⁵ Kaptan, *Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü*, s. 118, 119.

¹⁷⁶ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 887.

¹⁷⁷ Şahin, a.g.t., s. 193.

¹⁷⁸ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskâm*, Eren Yayınları, İstanbul 1987, s. 97.

¹⁷⁹ Hasluck, a.g.e., s. 476.

¹⁸⁰ Giresun'un Pelitli köyünde yaşayan Geygeller, Salmanlı olarak da bilinmektedirler. Hamza Aksüt, *Aleviler*, Yurt Kitap Yayın, Ankara 2012, s. 167, 169.

¹⁸¹ *Derleme Sözlüğü*, c. VI, TDK. Yayınları, Ankara 1974, s. 2015.

¹⁸² Yılmaz Yeşil, "Bir Köy Bir Âşık", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sa. 21, Ankara 2002, s. 104.

¹⁸³ Ahmet Caferoğlu, *Anadolu Ağzlarından Toplamalar (Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Niğde İlbalıkları, Kalaycı Argosu ve Geygelli Yörüklerinin Gizli Dili)*, TDK. Yayınları, Ankara 1943, s. XX.

¹⁸⁴ Buhurcu cemaati ile ilgili elimizde merhum Beşir Önder'e ait bazı notlar bulunmaktadır. Buna göre, Afyon'un Dinar ilçesine bağlı Çakıcı köyü Buhurcu cemaatindedir. Esasen Buhurcu adı, buğur kelimesinden gelmektedir. Buğur, Türkçe'de "buğra (erkek deve)" sözünün halk ağzında aldığı şekildedir. Dolayısıyla bu cemaat, devecilik yaptığı için bu adı almıştır. Feridun Emecen, Buğurcu cemaatinin Halep civarından gelen Türkmenlerden olup devecilikle uğraştığı için Arap lakabıyla anıldıklarını belirtmektedir. Feridun M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, TTK. Yayınları, Ankara 1989, s. 139.

Gökçeli

XVI. yüzyılda Halep yöresinde Köpekli Avşarının bir obası olan¹⁸⁵ Gökçeli Avşarı, Birecik, Suruç, Kilis, Adana, Kadirli, Maraş ve Sivas bölgelerinde yaşamaktaydı¹⁸⁶. Bazı bölükleri Sis¹⁸⁷, Yeni-İl¹⁸⁸, Ulu-Yörük¹⁸⁹, Tarsus¹⁹⁰ ve Atçekenler¹⁹¹ arasında bulunan cemaatin bir kısmı da Musul yöresindeydi¹⁹².

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Adana ve çevresinde bulunan Gökçeli Avşarlarının başka bölgelere dağılarak¹⁹³ bir bölümünün Tahtacılar arasına girdiği anlaşılmaktadır. Bu minvalde Yusuf Ziya Yörük, Adana civarında bulunan Gökçeli cemaatinin batıya göç ederek Tahtacılar arasına karıştığını, Evcî aşireti olarak da anıldığını ve bunların Denizli ve Alaşehir'de yerleştiklerini ifade etmektedir¹⁹⁴. Gökçeliler (Evcî), günümüzde Honaz'ın Dereçiftlik köyünde yaşamaktadırlar.

Gölegir / Gölegiren

Azerbaycan Türkmenlerinden olan¹⁹⁵ Gölegiren cemaatinden bazı bölükler, XVII. yüzyılda Azerbaycan'dan Anadolu'ya gelmiş¹⁹⁶ ve XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Danişmendli Türkmenlerinin Aydın Evi grubu arasında yer almıştır¹⁹⁷. XVIII. yüzyıl başlarında Afyon-İzmir civarında iskân olan aşiretin beylerinden biri Avşar oğlu Abdurrahman adını taşıyordu¹⁹⁸ ki bu husus, cemaatin Avşar kökenli olduğuna bir delildir. Gölegir cemaatinin diğer adının Köleli olduğunu belirten Türkay, cemaatin yerleşim yerleri arasında Denizli kazasını da kaydeder¹⁹⁹.

Hacı İvazlar

Osmanlı belgelerinde Hacı İvazlı ve İvaz Hacılı şeklinde kaydedilen cemaat, XVI. yüzyılda Kayseri, Lazkiye (Denizli), Adana ve Yozgat yörelerinde yaşamakta olup Avşar boyuna mensuptu. Denizli kazasında bulunan Hacı İvazlar Avşarı, 1571 yılında 20 hane nüfusa sahipti²⁰⁰. İvaz Hacılı cemaati XVI. yüzyılda Boz-Ok²⁰¹, XVIII.

¹⁸⁵ Demirtaş, a.g.m., s. 375.

¹⁸⁶ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. II, s. 902-907.

¹⁸⁷ Halaçoğlu, "Sis Sancağı", s. 851.

¹⁸⁸ Şahin, a.g.t., s. 272.

¹⁸⁹ Sümer, *Oğuzlar*, s. 146.

¹⁹⁰ Bilgili, a.g.e., s. 165.

¹⁹¹ Karadeniz, a.g.t., s. 265.

¹⁹² Nilüfer Bayatlı, *XVI. Yüzyılda Musul Eyaleti*, TTK. Yayınları, Ankara 1999, s. 155.

¹⁹³ Tatar, a.g.e., s. 71.

¹⁹⁴ Yusuf Ziya Yörük, *Anadolu Alevileri ve Tahtacılar*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1998, s. 154, 157, 158.

¹⁹⁵ Ali Sinan Bilgili, "Azerbaycan Türkmenleri Tarihi", *Türkler Ansiklopedisi*, c. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 34.

¹⁹⁶ Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolulu Türklerin Rolü*, TTK. Yayınları, Ankara 1992, s. 200.

¹⁹⁷ Gündüz, *Danişmendli Türkmenleri*, s. 99.

¹⁹⁸ Altınay, a.g.e., s. 131.

¹⁹⁹ Türkay, a.g.e., s. 461. XVI. yüzyılda Kütahya sancağında Köleler cemaati bulunmaktaydı (*438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, Cilt I, s. 22). Türkay, Gölegir cemaatinin yöreye gelmesinden sonra bu iki oymağın birleştiği görüşündedir.

²⁰⁰ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. III, s. 957, 1150-1151.

²⁰¹ Yunus Koç, *XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağının İskân ve Nüfus Yapısı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 44, 120.

yüzyılda Çukurova Türkmenleri arasında bulunmaktaydı²⁰². Akkoyunlu-Karakoyunlu mücadeleleri esnasında Akkoyunlu emirleri arasında Hacı İvaz adında bir bey vardı²⁰³ ve Faruk Sümer'e göre cemaat, adını bu şahıstan almıştır²⁰⁴.

1690 yılı Habsburg seferine katılan cemaat²⁰⁵, halen Kayseri'de İbrahim Beyli Avşarı adıyla varlığını sürdürmektedir.

Hoca Fakihli

XVI. Yüzyılda Uşak bölgesinde kalabalık bir Avşar oymağı yaşamaktaydı. Bu oymağın 5 obasından biri Hoca Fakihli idi²⁰⁶. Kayı boyunun içinde yer alan cemaatin bir kolu, Şeyhli (Çivril) kazasındaydı ve 1528 yılında 142 hane, 36 mücerred; 1571 yılında ise 90 hane, 20 mücerred nüfusa sahipti²⁰⁷. Cemaatin bir diğer kolu da Dulkadirli Türkmenleri arasında yer almıştır²⁰⁸.

Burada ve aşağıda bazı obalarda görüleceği üzere bahsi geçen obaların bir kısmı arşiv vesikalarında Kayı boyuna mensup olarak geçmektedir. Hatta kayıtlarda Avşar olarak geçen obalar, Denizli yöresinde Kayı boyundan gösterilmektedir. Bu durumun sebebine gelince; Osmanlı Devleti, perakende olmuş az sayıdaki cemaati farklı bir boydan olsa dahi bulunduğu yerdeki bir cemaate bağlayarak kaydetmekteydi. Böylece onların başıboş hareketlerini önlemekte ve alacağı vergiyi düzene sokmaktaydı. Kayı boyunun XVI. yüzyılda Denizli'nin Aydos nahiyesinde (Uşak'ın Eşme, Manisa'nın Alaşehir ilçelerinin güney kesimleri ile İzmir-Kiraz ilçesinin doğusu) önemli bir teşekkül olarak bulunması, bu bölgedeki kimi obaların söz konusu boyun bünyesine dâhil edilerek kayda geçirilmeleri durumunu ortaya çıkarmıştır. Çalışmamızın Avşar oymakları bahsinde de zikredildiği gibi, Denizli ve civarında Avşar oldukları belgelerle sabit olan Hoca Fakihli, Sarı Mihmatlı, Umurlu, Yol Beği, Hacı İvazlı obaları Kayı boyu içinde gösterilmektedirler. Ayrıca Bay Temürlü, Salmanlı, Elsüzler, Sarı Danişmendli obaları Akkoyunlu; Köleli, Köseler, Mihmatlı, Çöplü obaları ise Akkeçili içinde yer almaktaydı²⁰⁹.

Honamlı

Honamlı Yörükleri'nin soyu Avşarlara dayanmaktadır²¹⁰. Ali Tanyıldız, yaptığı araştırmada Honamlı ihtiyarlarının kendisine "Kaya Yörükleri ile birlikte Güzelbeyli olarak Aydın'a gelmişiz" şeklinde bilgi verdiklerini aktarmaktadır²¹¹. Bu bilgiye itibar edecek olursak Honamlı ile Güzelbeyli aynı aşiret olmalıdır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Batı Anadolu'daki Türk boyları hakkında bilgi veren Rum asıllı Dr. Çakıroğlu, Güzelbeyli aşiretinin Aydın'da bulunduğunu belirtmiştir²¹² ki Honamlı

²⁰² Tatar, *a.g.e.*, s. 47.

²⁰³ Ebu Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 126.

²⁰⁴ Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s. 32.

²⁰⁵ Altınay, *a.g.e.*, s. 82.

²⁰⁶ Demirtaş, *a.g.m.*, s. 374; Sümer, *Oğuzlar*, s. 213.

²⁰⁷ Burada Kayı boyu içinde yer almaktadırlar. Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. III, s. 1058, 1059.

²⁰⁸ Solak, *a.g.m.*, s. 145.

²⁰⁹ Sadullah Gülten, "XVI. Yüzyılda Kütahya Sancağı'nda Yörükler", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sa. 28, 2010, s. 179-181.

²¹⁰ <http://www.honamliyokukleri.org.tr/index.asp?mn=39&bn=&in=200>

²¹¹ Ali Tanyıldız, *Orta Asya'dan Gedikli Köyüne Honamlı Yörükleri*, Isparta 1990, s. 23, 24.

²¹² Hasluck, *a.g.e.*, s. 476.

ihtiyarlarının verdiği bilgiyle örtüşmektedir. Tanyıldız, eserinin aynı yerinde “Kaya Yörükleri” ifadesinden yola çıkarak Honamlıların Kayı boyundan geldiğini ifade etmektedir. Hâlbuki Osmanlı vesikalarına göre Hamid sancağında bulunan Kayalı Yörükleri, Avşar boyuna mensuptur²¹³.

Güzelbeyli, Danişmendli Türkmenleri arasında bulunan Karamanlı aşiretinin bir obası²¹⁴ olduğu gibi Kayalı cemaati de Hamid sancağında bulunan Karamanlı aşiretinin bir obasıdır²¹⁵. Bu durumda Güzelbeyli olarak da anılan Honamlıların, Karamanlı Avşarlarına mensup olduğunu söyleyebiliriz.

Türkey’in kaydettiğine göre aşiretin yerleştiği yerlerden birisi Denizli kazasıdır²¹⁶. Birçok obaya ayrılan²¹⁷ Honamlılar, Konya, Antalya, Isparta ve Adana’da köyler kurarak yerleşik hayata geçmiştir.

Horzum

Harzem-Şahlar Devleti’nin hükümdarı Celalettin Harzem-Şah, Cengiz Han’ın önünden kaçarak Doğu Anadolu’ya gelmiş ve burada Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat ile anlaşamamış, 1230 yılında Yassı-Çemen Savaşı’nda yenilerek sığındığı dağlarda yerli halk tarafından öldürülmüştü. Onun ölümü üzerine maiyetinde bulunan komutanlar, askerler ve halk, Selçuklu hizmetine girmiş ve kendilerine Harzemli / Horzemli denilmiştir. Horzum aşireti, Germiyanogullarının 1258-60 yıllarında Malatya’dan Kütahya’ya göçü sırasında onların maiyetinde Batı Anadolu’ya gelmiştir ki halen bu bölgede Horzum aşireti varlığını sürdürmekte ve Horzum adlı köyler bulunmaktadır²¹⁸.

Horzumların arasında Avşar olduklarına ilişkin bazı sözlü/geleneksel bilgiler yok değildir²¹⁹. Öte yandan Hüseyin Hüsameddin, Danişmendliler devrinin ilk

²¹³ Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler...*, c. III, s. 1358.

²¹⁴ Gündüz, *Danişmendli Türkmenleri*, s. 108.

²¹⁵ Sarı, *a.g.t.*, s. 197.

²¹⁶ Türkey, *a.g.e.*, s. 86, 362.

²¹⁷ Masateke Matsubara’ya göre Honamlı obaları arasında, Elekli, Hacı İbrahimli, Hacı Mehmetli, Karsavurdanlı, Köteklî ve Çoşlu gelmektedir. (Masateke Matsubara, “Yörük Yaşamında Keçi ve Keçilerin Kümelenmesi İlkeleri”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, c. IV, Ankara 1982, s. 355); Mehmet Eröz’e göre ise bunlar: Çoşlu, Ötgünlü, Telliler, Elekli, Karaevli, Recepli, Hacimahmudlu, Bekmezci ve Garsavurdanlı’ydı. (Mehmet Eröz, *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 45-46) Eröz ayrıca, Recepli obasının, son üç obanın yerine sadece Köteklî obasını eklediklerini ifade etmektedir. Tuztaş’a göre bu obalar arasında Çoşlu, Ötgünlü (Hacı İbrahimli ve Hacı Mehmetli), Telliler, Elekli (Hacı Celillî), Karaevli, Recepli, Karsavurdanlı, Eskiler ve Hacı Abdillî yer alırken (Ayşe Hilal Tuztaş, *Günümüzde Isparta’da Yaşayan Yörüklerin Siyasi ve Kültür Tarihleri*, İstanbul Üniversitesi, SBE., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 44); Ali Tanyıldız obaları, Ötgünlü, Eski Yörük, Çoşlu, Karsavurdanlı, Recepli, Adıgüzelli, Akkeçili ve Hacı İbrahimli olarak kaydetmiştir (Tanyıldız, *a.g.e.*, s. 29, 31-32). Tanyıldız ayrıca, Eskiler ile Eski Yörük, Hacı Mehmetli ile Ötkünlü, Garsavurdanlı ile Adıgüzelli, Elekli ile Hacı Celillî obalarının aynı obalar olduğu kanaatindedir.

²¹⁸ Varlık, *a.g.e.*, s. 8-9.

²¹⁹ Müjdat Kayayerli’nin ifade ettiklerine göre günümüzde Afyon’un Dinar ilçesinde birçok köyde meskûn olan Horzumlular, Avşar olarak tanınmaktadırlar. Bölge halkından ve Horzum aşiretinden olan Sayın Raşit Çetiner, merhum babasının kendilerini tanıtırken “Horzum aşiretinden, Avşar boyundanız” dediğini ifade etmektedir (Sayın Raşit Çetiner’e kıymetli kayıtlarını ve bilgilerini paylaştığı için teşekkür etmeyi bir borç biliyoruz). Yöreyle ilgili yapılan çalışmalarda da Horzumların Avşar olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Salih Kocabaş, *Yörge Tarihi*, s. 17). Yörede Horzumların Avşar olduğuna ilişkin genel bir kanaat bulunmaktadır. Diğer taraftan 1930’larda yapılan bir çalışmada Horzumluların, Acıpayam

zamanlarında (1097) Amasya yöresine gelip yerleşen Avşarların, “Harzem Türklerinden” olduğunu zikretmektedir²²⁰. Avşarların Harzem-Şahlar Devletinde çok kalabalık ve zengin bir kabile olarak Hemedan-Ahlat bölgelerinde yaşadıkları bilinmektedir²²¹. Horzumlarda Avşar kimliğinin bulunması onların Germiyanlılarla yakınlıklarında aranabilir zira yukarıda da bahsi geçtiği gibi Germiyanogulları da Avşar boyuna mensuptu.

XVI. yüzyılda Menteşe Sancağındaki kalabalık cemaatlerden biri olan Horzum cemaatinin²²² bir bölümü 1583 yılında 47 hane, 22 mücerred nüfusla Denizli; bir diğer bölümü ise 44 hane, 31 mücerred nüfusla Tavas kazalarında yer almaktaydı²²³. Günümüzde Denizli merkeze bağlı Hacıyüplü köyü; Çivril ilçe merkezi ve ilçenin Akdağ, Aktaş, Beydilli, Bozdağ, Caber, Cumalar, Düzbel, Gümüşsu, Karahacılı, Karamanlı, Kavakalanı, Süngüllü, Tekkeköy, Yamanlar, Yeniköy ve Yuvaköy köyleri; Honaz ve Sarayköy ilçe merkezleri; Tavas’ın Hırka, Yorga ve Gökçeler köylerinde Horzumlar yaşamaktadır²²⁴.

İmamlı

İmamlılar, Güney Anadolu ve Suriye’de bulunan Avşarların bir koludur²²⁵. Osmanlı Devleti’nin 1515 yılında Dulkadiroğullarını hâkimiyeti altına alması üzerine aşiretin bir kısmı İran’a giderek Safevi Devleti’ne katılmıştır. XIX. yüzyıl başlarında İran’daki Türk toplulukları hakkında bir liste hazırlayan A. Dupre, Urmiye yöresinde oturan Avşarların obaları arasında İmamlıları da göstermiştir²²⁶. Anadolu’da kalan İmamlılar ise Batı Toroslarda Yörük hayatına devam etmiştir. Bunlardan bir bölük, Denizli yöresine gelerek Çivril’in Yamanlar köyünü kurmuştur.

İmanlı

Dulkadirli Avşarlarının en önemli kolu olan İmanlılar, XVI. yüzyılın birinci yarısında Maraş bölgesinde 27 obadan oluşan kalabalık bir oymaktı²²⁷.

İmanca, Avşar Yörüğü, Karagündüzlü gibi adlarla da anılan²²⁸ İmanlı Avşarlarından bazı kollar Halep²²⁹, Boz-Ulus²³⁰ ve Yeni-İl²³¹ sancakları ile

ve Burdur’un ünlü Avşar Beyleri türküsüne ait sözleri değiştirmeden Horzum Beyleri adıyla söyledikleri zikredilmektedir. Bkz. Fehmi Aksu, “Horzum Yörükleri”, *Ün Dergisi*, c. II, Sa. 17, Isparta 1935, s. 246.

²²⁰ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, c. I, (Sad. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş), Amasya Belediyesi, Ankara 1986, s. 285.

²²¹ Zeki Velidi Togan, “Azerbaycan”, *İA*, c. II, İstanbul 1979, s. 101.

²²² Behset Karaca, “1522-1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. XVIII, Sa. 2, Elazığ 2008, s. 414; Sarı, *a.g.t.*, s. 31-38.

²²³ Berk Horzum cemaati için bkz. Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler...*, c. I, s. 343; Bayındır boyu içinde buldukları hususunda bkz. c. III, s. 1066-1067.

²²⁴ Kaptan, Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü, s. 118-119.

²²⁵ Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, Ankara 1957, s. 22.

²²⁶ Sümer, *Oğuzlar*, s. 354, 361.

²²⁷ Demirtaş, *a.g.m.*, s. 376-377. Demirtaş’ın verdiği listeye göre bu obalar şunlardır: Bedil, Şuayıplı, Bahşayışlı, İbrahim Fakihli, Okçu Karacalı, Saruhacılı, Kuşkıran, Ekizmanlı, Burhanlı, Eğri Hacılı, İmanlı, Kestereli, Kızıl Sultan Oğlu, İman Oğlu, Sadaka Demircili, Terzili ve Bunsuzlu.

²²⁸ Türkay, *a.g.e.*, s. 155-156, 369.

²²⁹ Enver Çakar, *17. Yüzyılda Halep Eyaleti ve Türkmenleri*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ 2006, s. 231.

²³⁰ Halaçoğlu, *İskân Siyaseti...*, s. 68.

²³¹ Demirtaş, *a.g.m.*, s. 379, 380. Şahin, *a.g.t.*, s. 198-200.

Çukurova²³², Diyarbakır-Antep²³³ ve Hamid²³⁴ yörelerinde bulunmuştur. İmanca adını taşıyan bir grup Tarsus²³⁵ ve Gölhisar bölgesindeydi²³⁶. Boz-Ulus'a katılarak Ankara civarına gelen İmanlıların Batı Anadolu'ya gidenleri Avşar Yörüğü olarak da tanınmışlardır. Nitekim XVI. yüzyılda Uşak yöresinde Avşar Yörükleri cemaati bulunmaktaydı²³⁷. Avşar Yörüğü cemaatinin Denizli-Çivril'de²³⁸ ve Afyon-Bolvadin'e bağlı Özbek Kasabasında²³⁹ yerleştiği bilinmektedir. Halen Denizli'nin Çivril ilçe merkezi ile ilçenin Tokça ve Yassihüyük köylerinde İmanlı Avşarları yaşamaktadır²⁴⁰.

Kara Hacılı

XVI. yüzyılda Sis Sancağında olup Eğlen-Oğlu taifesinin Ayrı Tamlu²⁴¹ koluna mensuptu²⁴². Bir kısmı Tarsus²⁴³, Maraş²⁴⁴ ve Danişmendli Türkmenleri²⁴⁵ arasındaydı. XVIII. yüzyılın ilk yarısında İç-El, Tarsus, Adana, Kayseri, Antalya, Seydişehir bölgelerinde dağınık olarak yaşayan Kara Hacılılar, eşkıyalık olaylarına karıştıkları için Çukurova'da iskân edilmiş, aşiretin bir kısmı ise Aydın, Teke ve Hamid bölgelerine gitmiştir²⁴⁶. Nitekim Kara Hacılılar, XX. yüzyılın ilk yarısında Nazilli civarında konar-göçer olarak dolaşmaktaydılar²⁴⁷. Eröz'ün kaydettiğine göre Kara Hacılılar, Galdırcı, Solaklı, Sarıbalı, Hacıhamzalı, Eskiyörük, Himmetli ve Çüngüllü obalarına ayrılmaktaydı²⁴⁸. Bu grubun bir kısmı ise Denizli civarına gelmiştir ki arşiv kayıtlarına göre Kara Hacılılar, Şeyhli (Çivril) kazasında²⁴⁹. Günümüzde Denizli'nin Çal ilçesi Mahmutgazi köyü, Çivril ilçe merkezi ile Beydilli, Çetinler ve Karahacılı köylerinde Karahacılılar yaşamaktadır²⁵⁰.

Karamanlı

Karamanlı aşireti ve Karaman Oğulları, Oğuzların Avşar boyundandır²⁵¹. Karamanlı aşireti, Karamanoğulları zamanında beyliğin hâkim olduğu alanlarda varlığını sürdürmüştü. Karaman-Oğullarının 1487 yılında tamamen Osmanlı hâkimiyetine

²³² Sümer, *Oğuzlar*, s. 212.

²³³ Demirtaş, a.g.m., s. 379-380.

²³⁴ Sarı, a.g.t., s. 261, 287.

²³⁵ Bilgili, a.g.e., s. 326.

²³⁶ 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, c. I, s. 256. Sarı, a.g.t., s. 171, 173, 174.

²³⁷ 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, c. I, s. 65.

²³⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Taribine Giriş*, c. III, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 277.

²³⁹ Muharrem Bayar, "Bolvadin Civarında Türk Aşiretleri", *Standart Dergisi*, Sa. 411, (1996), s. 101.

²⁴⁰ Kaptan, Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü, s. 118-119.

²⁴¹ Eğlen-Oğlu ve Ayrı Tamlu cemaatleri de Avşar'dır. Bkz. Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 205 ve c. II, s. 727.

²⁴² Halaçoğlu, "Sis Sancağı", s. 854. Eğlen-Oğlu ve Ayrı Tamlu cemaatleri de Avşar'dır. Bkz. Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. I, s. 205 ve c. II, s. 727.

²⁴³ Bilgili, a.g.e., s. 327-30.

²⁴⁴ Solak, a.g.m., s. 144.

²⁴⁵ Gündüz, *Danişmendli Türkmenleri*, s. 106.

²⁴⁶ Halaçoğlu, *İskân Siyaseti...*, s. 46, 48, 75, 82, 113, 129; Tatar, a.g.e., s. 81-87.

²⁴⁷ Hikmet Şölen, *Aydın İli ve Yürükler*, Aydın Halkevi Neşriyatı, CHP Basımevi, Aydın 1945, s. 13.

²⁴⁸ Eröz, a.g.e., s. 47.

²⁴⁹ Türkay, a.g.e., s. 92, 404.

²⁵⁰ Kaptan, Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü, s. 118-119.

²⁵¹ Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA.*, c. VI, İstanbul 1988, s. 317.

girmesiyle, Karaman aşireti ve ona bağlı oymaklar peyderpey Anadolu, Kıbrıs ve Balkanlarda birçok yere dağıtılmıştır.

XVI. yüzyılda Dulkadirli²⁵², Boz-Ulus²⁵³, Yeni-İl²⁵⁴, Danişmendli²⁵⁵ ve Çukurova Türkmenleri²⁵⁶ arasında görülen Karamanlı aşiretinin önemli bir kısmı Saruhan²⁵⁷, Menteşe, Hamid ve Teke sancaklarındaydı²⁵⁸. Rum asıllı Dr. Çakıroğlu, Nazilli'den Isparta'ya kadar olan yerlerde Karamanlıların yaşadığını belirtmiştir²⁵⁹. Ayrıca Karamanlı aşiretinden bazı bölüklerin Denizli ve çevresinde meskûn olduğu anlaşılmaktadır. Sözgelimi Denizli'nin Çameli ilçesinin eski adı Karaman'dır ve Karaman Avşarlarının bölgeye yerleşmesiyle kurulmuştur²⁶⁰. Ayrıca Çivril'in Karamanlı köyü, Burdur'un Karamanlı ilçesi ve İzmir'in Kiraz ilçesine bağlı Karaman köyü de söz konusu oymağın yerleşmesiyle kurulmuştur²⁶¹. Karamanlılar Çameli'nin Gökçeyaka, Çivril'in Işıklı ve Bekilli'nin Üçkuyu köylerinde de yaşamlarını sürdürmektedir.

Kara Hasanlı

XVI. yüzyılda Maraş, Adana, Hatay, Sis, Antep, Kütahya yörelerinde yaşayan Kara Hasanlılar, Avşar boyuna mensuptu²⁶². Bazı kolları Halep²⁶³, Sis²⁶⁴, Maraş²⁶⁵, Boz-Ulus²⁶⁶, Yeni-İl²⁶⁷, Menteşe²⁶⁸ ve Tarsus Türkmenleri arasında²⁶⁹ bulunan cemaatin bir kısmı ise Kerkük'teydi²⁷⁰. Türkay'ın kaydettiğine göre cemaatin yerleşim yerlerinden biri de Denizli kazası idi²⁷¹. Nitekim Tavas'ın Ovacık köyü Karahasanlı cemaatindedir.

Karalı

Dulkadirli Türkmenlerinden olan Karalı/Karalar cemaati, Avşar boyuna mensup olup Kayseri, Maraş, Sivrihisar, Kadirli sancaklarında yaşamaktaydı²⁷². Dulkadirli'den kopan

²⁵² Yınanç - Elibüyük, *Maraş Tabir Defteri*, c. I, s. 57, 118, 146, 285, 297, 359; *Maraş Tabir Defteri*, c. II, s. 743. Solak, a.g.m., s. 128, 140-142, 144, 147.

²⁵³ Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri...*, s. 148.

²⁵⁴ Şahin, a.g.t., s. 277.

²⁵⁵ Gündüz, *Danişmendli Türkmenleri*, s. 108.

²⁵⁶ Tatar, a.g.e., s. 50.

²⁵⁷ İbrahim Gökçen, *Saruban'da Yürük ve Türkmenler*, CHP Manisa Halkevi Yayınları, İstanbul 1946, s. 29, 80.

²⁵⁸ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, c. I, s. 257, 259, 296.

²⁵⁹ Hasluck, a.g.e., s. 477.

²⁶⁰ Neşide Yıldırım, "Çameli İlçesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Potansiyeli", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. XVI, Sa. 2, Elazığ 2006, s. 320-321.

²⁶¹ Eröz, a.g.m., s. 183.

²⁶² Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. III, s. 1212-1214.

²⁶³ Çakar, a.g.e., s. 176.

²⁶⁴ Halaçoğlu, "Sis Sancağı", s. 854.

²⁶⁵ Solak, a.g.m., s. 129, 142.

²⁶⁶ Sümer, "Boz-Ulus Hakkında", s. 59.

²⁶⁷ Şahin, a.g.t., s. 257-258.

²⁶⁸ Sarı, a.g.t., s. 56.

²⁶⁹ Bilgili, a.g.e., s. 272.

²⁷⁰ Bayath, a.g.e., s. 96, 99.

²⁷¹ Türkay, a.g.e., s. 406.

²⁷² Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. III, s. 1305-1307, 1310-1313.

bazı kollar Boz-Ok²⁷³, Akşehir²⁷⁴, Teke²⁷⁵ sancakları ile Ankara Yörükleri²⁷⁶ arasında bulunmaktaydı.

XVIII. yüzyılın başlarında Danişmendli Türkmenleri bünyesinde bulunan Karalar aşireti, Kütahya-Afyon civarında iskân edilmiş, bir kısmı ise Çardak köyüne yerleşmiştir²⁷⁷. Sözü edilen köy günümüzde Denizli'nin Çardak ilçesidir. Ayrıca Çivril'in Karalar köyü de bu cemaat tarafından kurulmuştur²⁷⁸.

Keçeli / Keçeler

Keçeli (Keçeler) cemaati, Avşar boyuna mensuptur. Günümüzde ağırlıklı olarak Adana yöresinde yaşamaktadır. Bu grup Keçeli cemaatiyle karıştırılmamalıdır. Bir kısım kolları dağılarak çeşitli illerde yerleşmiştir. Tunceli, Ağrı, Kayseri, Maraş'ta yaşayan aşiretin bir kolu batı bölgelerine gitmiştir. Kütahya-Simav'ın Örencik köyünde yaşayan Keçeler obasının bir kısmı ise Denizli'ye gelerek Tavas'ın Keçeliler köyünü kurmuştur. Tavas'ın Yukarıboğaz ve Kale'nin Özlüce (Varallı) köylerinde de Keçeliler yaşamaktadır.

Kızılkeçeli

Keçeli adını taşıyan obaların hemen tamamı, özellikle de Kızılkeçeliler ve Sarıkeçeliler, bazı eserlerde Osmanlı Devleti'ni kurduğu iddia edilen Karakeçeli aşiretinden ve Kayı boyundan kabul edilmektedir. Bir de Batı Anadolu'da varlıklarını sürdürüyorlarsa bu tartışma konusu dahi yapılmaz. Hâlbuki durumun böyle olmadığı aşikârdır. Halep Avşarlarından Köpekli cemaatinin bir obasının Keçeli adını taşıdığı²⁷⁹; Sarıkeçelilerin ise Avşar boyuna mensup oldukları bilinmektedir. Buna rağmen Avşar boyuna mensubiyetleri belgelerle ortaya çıkan Yayıcıbedir aşireti ile Germiyanlı oldukları vesikalarda geçen ve Maraş yöresinde Avşar oymakları arasında varlığı bilinen Şehitliler de Karakeçeli sayılmaktadırlar. Anlaşılan o ki Batı Anadolu'da Karakeçeli aşiretinin nüfuzundan dolayı bölge aşiretleri Karakeçeli grubundan kabul edilmişlerdir.

Günümüzde Bursa'da Uludağ eteklerindeki köylerde yaşayan Kızılkeçeli aşireti hakkında yapılan bir araştırmada Kızılkeçeli aşiretinin aynı yörede yaşayan Karakeçeli aşiretinden birçok konuda farklı özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Sözelimi Kızılkeçelilerin çadırları "alaçık (topak-ev)" iken Karakeçelilerin çadırı "kara çadır"dır. Kızılkeçeliler "kirmen" kullanırken Karakeçeliler "iğ" kullanırlar. Kızılkeçeliler "hünkâr eli" sayılırken Karakeçeliler "oba eli" sayılmaktadırlar²⁸⁰. Son ifadeye bakarak aralarında avam-havas ayırımı olduğu ve Kızılkeçelilerin üst tabakayı temsil ettiği izlenimi ortaya çıkmaktadır. Bütün bu bilgilerden anlaşılmaktadır ki Kızılkeçeliler, Karamanlı aşiretinden olup Karakeçeli aşireti ile herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

²⁷³ Koç, *a.g.e.*, s. 44, 120.

²⁷⁴ Volkan Ertürk, *XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı*, Gazi Üniversitesi SBE., Ankara 2007, s. 215.

²⁷⁵ Behset Karaca, *XV. ve XVI. yüzyıllarda Teke Sancağı*, Isparta 2002, s. 176.

²⁷⁶ Emine Erdoğan, "Ankara Yörükleri (1463, 1523/30 ve 1571 Tahrirlerine Göre)", *OTAM*, Sa. 18, Ankara 2005, s. 121, 124.

²⁷⁷ Altınay, *a.g.e.*, s. 156.

²⁷⁸ Eröz, *a.g.m.*, s. 183.

²⁷⁹ Çakar, *a.g.e.*, s. 188.

²⁸⁰ Ali Rıza Yalçın, "Uludağ Türkmen Etnoğrafyası I", *Türk Folklor Araştırmaları*, Sa. 8, (1950), s. 120-121.

Kızılkeçililer, Karamanlı soyundan gelen bir Yörük topluluğudur²⁸¹. Bir kolu da Saruhan bölgesinde bulunan aşiret²⁸², XVI. yüzyılda Menteşe Sancağında önemli bir nüfusa sahipti ve yaşadıkları yerler arasında Tavas kazası da bulunmaktaydı²⁸³. Rum asıllı Dr. Çakıroğlu, Kızılkeçili aşiretinin Selendi kazasında²⁸⁴; Türkay ise Denizli ve Buldan kazalarında yerleştiklerini belirtmektedir²⁸⁵.

Kızılı

XVI. yüzyılda Sis, Tarsus, Maraş, Uluborlu, Eğirdir, Yeni-İl, Zile, Halep, Özer, Antep bölgelerinde yaşayan Kızılı aşireti, Avşar boyuna mensuptu²⁸⁶. Kızılılar, Dulkadirli Türkmenlerini oluşturan ana oymaklardan biriydi²⁸⁷.

Eski ve kalabalık bir aşiret olan Kızılıların, Anadolu'nun fethi ve iskânı zamanında Denizli yöresine geldiğini söyleyebiliriz. Denizli'nin Serinhisar ilçesini Avşarların kurduğu bilinmektedir. İlçenin eski adı Kızılıhisar'dır. Adından da anlaşılacağı üzere Avşarların Kızılı oymağı burada yerleşmiştir. Kızılı oymağının bir bölümü de Tavas ilçesinin Kızılca ve Kızılcaölük köylerini kurmuştur ki halen bu iki köy Kızılıhisar ile aralarında akrabalık bulunduğunu bilmektedir. Çivril'in Kızılcaöğüt ve Kızılcayer beldeleri bu oymaktandır. Ayrıca Honaz'ın Kızılyer, Çameli'nin Kızılyaka, Beyağaç'ın Kızılcaöz, Kızılcağaç ve Kızılyaka köyleri de Kızılı oymağından kalmadır.

Türkay, Kızılı cemaatinin Homa ve Honaz'da bulunduğunu kaydetmiştir²⁸⁸. Denizli'de Kızılı cemaatinden kalma birçok yer adı bulunmaktadır.

Kozanlı

XVI. yüzyılda Halep, Şam, Çine, Maraş, Kadirli ve Karaisalı yörelerinde yaşayan²⁸⁹ Kozanlılardan bir bölük, XVII. yüzyılda Yeni-İl²⁹⁰, XVIII. yüzyılda ise Adana'da bulunuyordu²⁹¹. 1853 yazında Kozan'da bulunan Avrupalı seyyahlardan P. V. Tschihatscheff, misafiri olduğu Kozanoğlu Çadirci Mehmed Bey'in büyük Avşar beyi olduğunu zikretmektedir²⁹². Kozan-Oğulları, XIX. yüzyılda Sis ve havalisinde kudretli

²⁸¹ Abdulhaluk Çay, *Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri*, I, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1990, s. 175.

²⁸² Gökçen, *a.g.e.*, s. 41, 95.

²⁸³ *166 Numaralı Mubasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri*, s. 484. Sarı, *a.g.t.*, s. 25-30, 320.

²⁸⁴ Hasluck, *a.g.e.*, s. 475.

²⁸⁵ Türkay, aşiretin diğer adını Havna ya da Huna olduğu görüşündedir. Türkay, *a.g.e.*, s. 36, 97, 352, 451.

²⁸⁶ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. IV, s. 1469-1474.

²⁸⁷ Solak, *a.g.m.*, s. 113, 149, 150.

²⁸⁸ Türkay, *a.g.e.*, s. 451.

²⁸⁹ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. IV, s. 1502-1504.

²⁹⁰ Şahin, *a.g.t.*, s. 209, 210.

²⁹¹ Tatar, *a.g.e.*, s. 72.

²⁹² P. V. Tschihatscheff, *Reisen in Kleinasien und Armenien (1847-1863)*, 1867, s. 57. Faruk Sümer, aşiretin Varsak olduğu görüşündedir. (Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. I, Ankara 1963, s. 84, 85). Delil olarak gösterdiği Cevdet Paşa, Ma'ruzat adlı eserinde, "Kozan sancağını oluşturan ahaliyi Selçuklulardan kalma Türkler olup Farsah olarak adlandırarak "Kozanoğullarının piyade askerleridir ve dağlarda otururlar" demektedir. (Ahmet Cevdet Paşa, *Ma'ruzat*, Yay. Haz. Yusuf Halaçoğlu, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980, s. 119). Altınay'ın eserinde yayınladığı bir vesikada ise "İçil sancağından Maraş sancağına varınca Adana, Kars, Sis, Tarsus sancaklarında vaki dağlarda sakin olan Farsak dimekle maruf Kozanoğlu cemaatleri" ifadeleri geçmektedir (Altınay, *a.g.e.*, s.

bir derebeylik kurarak Çukurova'da nüfuz sahibi olmuşlardı²⁹³. Bölgedeki Avşarlar, Kozan-Oğulları'na destek vermişler ve onlara bağlılığını sürdürmüşlerdir. Sis bölgesi Kozan-Oğullarından dolayı artık Kozan diye anılmıştır.

Osmanlı Devleti, 1865 iskânıyla Çukurova'da devlet otoritesini sağlamış, başta Kozanlılar olmak üzere bölge derebeyleri ve aşiretlerini itaat altına almıştır. Kozan-Oğulları ise İstanbul, Şam, Trablusşam, Yozgat ve Sivas taraflarına sürülmüşlerdir²⁹⁴. Bu sürgün zamanı Kozanlılar Manisa'ya da gelmişlerdir²⁹⁵. Türkay, Kozanlıların Denizli kazasında da yerleştiğini belirtmektedir²⁹⁶.

Köseli

Boz-Ulus, Dulkadirli, Danişmendli, Ulu Yörük taifelerine tabi Köse, Köse Hacı, Köseliler, Köseli cemaatleri, Avşar boyuna mensup olup XVI. yüzyılda Kayseri, Antep, Kadiri, Tarsus, Adana, Ankara, Aydın, Alaşehir, İzmir yörelerinde yayılmış geniş bir topluluktur²⁹⁷. İç-El Türkmenleri²⁹⁸ ve Atçeken oymakları²⁹⁹ arasında da Köseliler bulunmaktaydı.

Danişmendli Türkmenleri arasında bulunan Köseli Avşarı³⁰⁰, 1691 yılında Denizli ve çevresine iskâna gönderilmiştir³⁰¹. Günümüzde Denizli'nin Bekilli ilçesi Köseli köyü ile Çivril'in ilçe merkezi ve Işıklı köyünde Köseliler yaşamaktadır.

Mihmatlı

Mihmatlılar, XVI. yüzyılda Kırşehir, Maraş, Erzincan, Kütahya, Divriği, Düziçi, Hatay, Yeni-İl, Yozgat, İslahiye, Diyarbakır, Ankara ve Kayseri bölgelerinde yaşamakta olup Avşar boyuna mensuptu³⁰². Hatay bölgesinde bulunan Mihmatlılar, Gündüzlü Avşarlarının obalarından biriydi³⁰³. Bazı kolları ise Teke³⁰⁴ ve Hamid³⁰⁵ sancaklarında bulunuyordu. XVIII. yüzyılda ise Çukurova³⁰⁶ bölgesinde yaşayan Mihmatlıların bir kısmı Adana'da, bir kısmı ise Aydın'da iskân olmuştu³⁰⁷. Türkay, aşiretin Denizli (Lazkiye) kazasında yerleştiğini kaydetmiştir³⁰⁸.

162-63). Ancak bu ifadelerden Kozanlıların Varsak boyuna mensup olduğunu tespit etmek mümkün gözükmemektedir. Zira Varsakların bir boy değil, boylar birliği olduğu dikkate alınmalıdır. (Varsakların bir federasyon olduğu hakkında bkz. Bilgili, *a.g.e.*, s. 157-161) Varsak obaları arasında Avşarlar da bulunmaktaydı. Üstelik günümüzde Adana-Kayseri yöresindeki Kozanlılar, Avşar olarak tanınmaktadırlar.

²⁹³ Yusuf Halaçoğlu, "Fırka-i İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân", *İÜEFİD*, Sa. 27, İstanbul 1973, s. 3-5.

²⁹⁴ Halaçoğlu, "Fırka-i İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân", s. 13-14.

²⁹⁵ Gökçen, *a.g.e.*, s. 95.

²⁹⁶ Türkay, *a.g.e.*, s. 100, 460.

²⁹⁷ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. IV, s. 1514, 1518-1519, 1521-1523.

²⁹⁸ Demir, *a.g.t.*, s. 37-38.

²⁹⁹ Karadeniz, *a.g.t.*, s. 239.

³⁰⁰ Gündüz, *Danişmendli Türkmenleri*, s. 51, 87.

³⁰¹ Tatar, *a.g.e.*, s. 362.

³⁰² Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. IV, s. 1607, 1662, 1663. Yeni-İl'de bulunan Mihmatlı Avşarı kaydı 1644 tarihlidir.

³⁰³ Orhan Kılıç, "1597 Tarihli Mufassal Yörük Defterine Göre Halep Türkmenleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sa. 105, (1996), s. 68.

³⁰⁴ Karaca, *a.g.e.*, s. 180.

³⁰⁵ Saruca Mihmadlı adıyla anılıyorlardı. Sarı, *a.g.t.*, s. 221, 299.

³⁰⁶ Tatar, *a.g.e.*, s. 130.

³⁰⁷ Halaçoğlu, *İskân Siyaseti...*, s. 47, 62, 126, 133.

³⁰⁸ Türkay, *a.g.e.*, s. 103, 107, 488.

Mocan

Danışmendli Türkmenlerinin Aydın Evi grubunda bulunan, Karamanlı cemaatinden ayrılan bir oymaktır. Belgelerde “Karamanlı nam-ı diğer Mocan” şeklinde geçmektedir. Mocan cemaati, XVIII. yüzyılda Dazkırı, Geyikler ve Çölabad kazalarında iskân olmuştur³⁰⁹. Cemaatin bir bölümü ise Denizli’de yerleşmiştir. Denizli merkeze bağlı Akhan, Bozburun, Eldenizli, Eskihisar, Karakurt, Kocadere, Küçükdere, Pınarkent, Şahinler ve Yeniköy, Akköy ilçe merkezi, Bozkurt’un Alikurt, Çardak’ın ilçe merkezi ile Beylerli ve Gölcük, Çivril’in ilçe merkezi ile Aktaş, Beydilli, Beyköy, Çandır, Çetinler, Düzel, Gökgöl, Gümüşsu, Irgılı, Işık, Karahacılı, Kavakalanı, Osmanköy, Sundurlu, Sungüllü, Tekkeköy, Yeşilyaka ve Yuvaköy, Honaz’ın Kaklık, Kocabaş, Gürleyik ve Karateke, Sarayköy’ün ilçe merkezi ile Kumluca köylerinde Mocan aşireti yaşamaktadır³¹⁰.

Salmanlı

Salmanlılar, Avşar boyuna mensuptur. Türkay, eserinde aşireti “Salmanlı Avşarı” olarak kaydettiği gibi³¹¹, Alevi aşiretleri hakkında önemli çalışmaları olan Hamza Aksüt de Alevi-Türkmen olan Salmanlı topluluğunun Avşar olduğunu zikretmektedir³¹². Salmanlılar, XVI. yüzyılda Kayseri, Kadirli ve Yozgat kazalarında bulunuyordu³¹³. Aşiretin bazı kolları ise Niğde³¹⁴, Çorum³¹⁵, Uşak ve Sungurlu³¹⁶ kazalarındaydı. XVII. yüzyılda Yeni-İl³¹⁷ ve Danışmendli Türkmenleri³¹⁸ arasında da Salmanlılar vardı. Salmanlılardan bir bölük, XVI. yüzyılda Şeyhli (Çivril) kazasında idi. Şeyhli kazasındaki Salmanlılar, 1519 yılında 25 hane, 1 mücerred nüfusa sahipti³¹⁹. 1698 yılında Rakka iskânından kaçan aşiretlerin içinde yer alan “Salmanlı Avşarı”nın³²⁰, 1761 ve 1771 tarihlerinde Kayseri’deki Avşar oymakları arasında da varlığı bilinmekteydi³²¹.

Salmanlıların en önemli kolu, Demirci oymağıdır. Demircilerin Batı Anadolu’da yerleştiği yer adlarından anlaşılmaktadır. Manisa’nın bir ilçesi Demirci adını taşıdığı gibi Çal (Denizli) ilçesinin eski adı da Demirci idi.

³⁰⁹ Orhonlu, *a.g.e.*, s.74. Halaçoğlu, *İskân siyaseti...*, s. 60, 125. Gündüz, *Danışmendli Türkmenleri*, s. 117.

³¹⁰ Kaptan, Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü, s. 118, 119.

³¹¹ Türkay, *a.g.e.*, s. 549.

³¹² Hamza Aksüt, “Alevi Avşarlar”, *Avşarelleri Dergisi*, Sa. 3, (2008), s. 17.

³¹³ 998 Numaralı Mubâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr ve ‘Arab ve Zü'l-Kâdirîyye Defteri, c. II, s. 502-504, 533, 561, 566, 567, 606, 632, 636.

³¹⁴ 387 Numaralı Mubâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri, c. I, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1996, s. 161.

³¹⁵ 387 Numaralı Mubâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri, c. II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1997, s. 424.

³¹⁶ 438 Numaralı Mubâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, c. I, s. 64, 403.

³¹⁷ Şahin, *a.g.t.*, s. 227.

³¹⁸ Gündüz, *Danışmendli Türkmenleri*, s. 121.

³¹⁹ Halaçoğlu, Salmanlıları Bayad boyundan göstermektedir. Halaçoğlu, *Anadolu’da Aşiretler...*, c. V, s. 2013-2015.

³²⁰ Tatar, *a.g.e.*, s. 142.

³²¹ Muhammet Karakaş, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Kayseri*, Erciyes Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Kayseri 1998, s. 143-144, 146. Mustafa Keskin, “Kayseri Yöresindeki Aşiretlerin İskânı Hakkında”, *KAYTAM*, c. I, Kayseri 1997, s. 200.

Sarı Danişmendli

Sarı Danişmendliler, XVI. yüzyılda Adana, Maraş, Uşak, Şeyhli, Kayseri ve Kadirli'de yaşamakta olup Avşar boyuna mensuptu. Şeyhli (Çivril) kazasında bulunan Sarı Danişmendliler, 1520 tarihinde 32 hane, 5 mücerred nüfusa sahipti³²². Aşiretin bazı kolları ise Hamid ve Kütahya sancaklarındaydı³²³.

Sarı Keçili

XV. yüzyıl sonlarında Kayseri sancağında bulunan bir Avşar obasıdır³²⁴. Türkay'ın kaydettiğine göre Sarı Keçililerden bir grup Denizli'nin Honaz kazasında yer almaktaydı³²⁵. Sarı Keçililer, konar-göçer hayatı son zamanlara kadar devam ettiren en önemli Yörük topluluğudur. Eröz'ün kaydettiğine göre Sarı Keçili aşireti, Dağlı, Şeytanlar (Demirci), Üsemoglu ve Odabaşı obalarına ayrılmaktaydı³²⁶.

Sarıkeçililer, Çardak ilçesinin Çaltı ve Gölcük köyleri, Çivril ilçesinin Beydilli ve Gümüşsu köylerinde yaşamaktadır.

Sarılar

Arşiv kayıtlarına göre Avşar boyuna mensup olan Sarılar aşireti, XVI. yüzyılda Sis, Adana, Kadirli sancaklarında yaşamaktaydı³²⁷. Teke³²⁸ ve Çukurova³²⁹ bölgelerinde de bulunan Sarılar aşireti, Denizli'nin Çivril ilçesine bağlı Sarılar köyünü kurmuştur³³⁰.

Sarı İsalı

Sarı İsalı cemaati, XVI. yüzyılda Hatay, Yeni-İl, Maraş, Kadirli yöresinde yaşamakta olup Avşar boyuna mensuptu³³¹. Sarı İsalılar, XVII. yüzyılda halen Yeni-İl'deydi³³². Türkay, bu cemaatin yerleşim yerleri arasında Şeyhli (Çivril) kazasını da göstermektedir³³³.

Sarı Mihmatlı

Sarı Mihmatlı cemaati, Avşar boyuna mensup olup 1571 yılı itibarıyla Aydos'ta 122 hane, 38 mücerret nüfusa sahipti³³⁴. Sarı Mihmatlılar, Denizli'nin Aydos kazasında bulunan Kayı boyunun en büyük obası durumundaydı³³⁵. Bu durum, Hoca Fakihli bahsinde de belirttiğimiz gibi kimi Avşar cemaatlerinin başka boylar arasına karıştıgına

³²² Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 1956.

³²³ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri, c. I, s. 64, 259, 324.

³²⁴ Yusuf Halaçoğlu, *Kayseri Aşiretleri, Cemaatleri, Oymakları (1488-1650)*, Ankara 2011, s. 113.

³²⁵ Türkay, *a.g.e.*, s. 559.

³²⁶ Eröz, *a.g.e.*, s. 49.

³²⁷ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 1979.

³²⁸ Behset Karaca, *a.g.e.*, s. 182.

³²⁹ Tatar, *a.g.e.*, s. 38.

³³⁰ Kaptan, *Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü*, s. 118, 119.

³³¹ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 1963, 1964.

³³² Şahin, *a.g.t.*, s. 225, 226.

³³³ Türkay, *a.g.e.*, s. 558.

³³⁴ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 1963, 1968.

³³⁵ Gökçe, *a.g.e.*, s. 292, 294, 295.

bir delil teşkil etmektedir. Buldan'ın Sarımahmutlu köyünün bu oymak tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir³³⁶.

Servili

XVI. yüzyılda Ankara kazasında Haymene taifesine tabi bulunan Servili cemaati, Avşar boyuna mensup olup Servili İnal adıyla kayıtlıydı³³⁷. Adından da anlaşıldığı kadarıyla İnallı Avşarlarının bir obası konumunda idi. Türkay, Servili cemaatinin Baklan kazasında (Denizli) meskûn olduğunu kaydetmiştir³³⁸.

Şamlı / Eski Yörük

Adından da anlaşıldığı üzere Kuzey Suriye Avşarlarının bakiyesi olan, XVI. yüzyılda Atçeken³³⁹ ve Tarsus Türkmenleri³⁴⁰ arasında bulunan Şamlı cemaati, XVIII. yüzyıl başlarında Mersin civarında varlıklarını sürdürüyorlardı. Eşkıyalık yaptıkları gerekçesiyle cezalandırılan ve aynı zamanda Eski Yörük diye de anılan Şamlılar, Batı Anadolu'da Teke, Hamit, Aydın taraflarına kaçmışlardır³⁴¹. Alınan tedbirlerle İç-El'de iskân edilen Şamlıların bir kısmı Kıbrıs'a sürülmüş³⁴², bir kısmı ise batı bölgelerinde kalmıştı. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Batı Anadolu'daki Türkmenlerle ilgili bir liste hazırlayan Dr. Çakıroğlu, Aydın vilayetinde Eski Yörük adıyla Şamlılardan bahsetmiştir³⁴³. Türkay'ın kaydettiğine göre Şamlı aşireti Denizli (Lazkiye) kazasında yerleşmişti³⁴⁴. Eröz, 1960'lı yıllarda halen göçer olan Eski Yörük aşiretinin Saçılmaz, Hacıosmanlı, Kirterlikli, Basırlı, Çıraklı, Bildirli ve Marangozlar obalarına ayrıldığını belirtmiştir³⁴⁵.

Umurlu

Yortan taifesinin³⁴⁶ bir obası olan Umurlu cemaati, Avşar boyuna mensup olup XVI. yüzyılda Adana sancağında bulunmaktaydı. Bir kolu 1528'de 24 hane, 6 mücerred nüfusla Denizli (Lazkiye) kazasında; 1571'de 51 hane, 10 mücerred nüfusla Kaş-Yenice kazasında³⁴⁷. Dr. Çakıroğlu, Umurlu cemaatinin Aydın vilayetinde bulunduğunu kaydetmiştir³⁴⁸.

³³⁶ Gökçe, *a.g.e.*, s. 266.

³³⁷ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 2021.

³³⁸ Türkay, *a.g.e.*, s. 128.

³³⁹ Karadeniz, *a.g.t.*, s. 245.

³⁴⁰ Bilgili, *a.g.e.*, s. 260.

³⁴¹ Yusuf Halaçoğlu, *İskân Siyaseti...*, s. 48.

³⁴² Orhonlu, *a.g.e.*, s.112. Altınay, *a.g.e.*, s. 148, 151. Halaçoğlu, *İskân Siyaseti...*, s. 84, 113.

³⁴³ Hasluck, *a.g.e.*, s. 476.

³⁴⁴ Türkay, *a.g.e.*, s. 591.

³⁴⁵ Eröz, *a.g.e.*, s. 48.

³⁴⁶ Yortan aşireti Avşar'dır. Bkz. Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 2382-2384.

³⁴⁷ Cemaat, Kayı boyunun içindeydi. Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 2262. Yortan aşireti de Avşar'dır. Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 2382-2384.

³⁴⁸ Hasluck, *a.g.e.*, s. 477.

Yahşi Beğli

Avşar boyuna mensup olup XVI. Yüzyılda Maraş, Sis, Hatay, Tarsus yörelerinde varlığını sürdürmekteydi³⁴⁹. Bazı kolları Menteşe sancağında bulunan³⁵⁰ aşiretten bir bölük, Tavas kazasında yer almaktaydı³⁵¹.

Yahyalı

Karaman-Oğulları bakiyesi olan bir Avşar obasıdır³⁵². Yahyalı Avşarı, XVI. yüzyılda Akdağ, Boğazlıyan, Gemerek, Maraş ve Kayseri yörelerinde yaşamaktaydı³⁵³. Bazı kolları Adana³⁵⁴, Tarsus³⁵⁵ ve Develi³⁵⁶ sancaklarında idi. Çivril'in Yahyalı köyü, bu oba tarafından kurulmuştur³⁵⁷.

Yol Beği

Yortan taifesinin bir obası olan Yol Beği cemaati, Avşar boyuna mensup olup XVI. yüzyılda Bolu sancağında bulunmaktaydı. Bir kolu Denizli kazasının Kaş-Yenice nahiyesindeydi. Burada 1528'de 51 hane, 101 mücerred; 1571'de 60 hane, 20 mücerred nüfusa sahipti³⁵⁸.

SONUÇ

Mö. III. yüzyıl ortalarında kurulduğu tahmin edilen Denizli şehri, XI. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkmenlerin yurt tuttuğu yerlerden biri olmuştur. Türkmen boyları, XI. yüzyıldan itibaren Denizli ve civarına kalabalık gruplar halinde gelip yerleşmişlerdir. Bu boyların başında gerek nüfus gerekse siyasi etkinlik bakımından Avşarlar bulunmaktaydı. Avşar boyuna mensup Uç gazisi Mehmet Bey bölgede bir beylik kurmaya çalışmışsa da öldürülmüştür. XIII. yüzyılın başlarından itibaren kesin olarak Türk hâkimiyeti altına giren şehir, Selçukluların ardından Avşar boyuna mensup İnançoğulları ve Germiyanogullarının kontrolüne girmiştir. Nihayet Osmanlı Devleti, Türkmen beyliklerini egemenliği altına aldığı dönemde Germiyanogulları Beyliği'ne de hâkimiyetini kabul ettirerek Denizli ve civarını sınırlarına dâhil etmiştir. Osmanlı devrinde önemli bir tekstil merkezi olan şehir, idari olarak üç bölgeye ayrılmıştır. Şu anki topraklarının önemli bir kısmı Kütahya sancağına bağlı olan Denizli'nin bir bölümü Hamid sancağına, bir bölümü de Menteşe sancağına bağlanmıştır.

Bölgenin yeni hâkimi olan Osmanlılar zamanında (özellikle XVI. – XIX. yüzyıllar arasında), bölgeye çeşitli vesilelerle gelip yerleşmiş olan Türkmenlerin, bir bölümünün Avşar boyuna mensup oymak ve obalar olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Avşarların Denizli'de Türk varlığının görülmeye başlandığı XI. yüzyıldan, Osmanlı

³⁴⁹ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 2298.

³⁵⁰ Sarı, *a.g.t.*, s. 39. Burada Yıva boyu arasındaydılar.

³⁵¹ Türkay, *a.g.e.*, s. 647.

³⁵² Tahsin Ünal, "Yunus Emre'nin Sosyal ve Kültürel Çevresi", *Türk Kültürü*, Sa. 286, (1987), s. 102.

³⁵³ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 2302-2304.

³⁵⁴ 998 Numaralı Muhâbebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr Ve 'Arab Ve Zü'l-Kâdirîyye Defteri, c. II, s. 331.

³⁵⁵ 998 Numaralı Muhâbebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr Ve 'Arab Ve Zü'l-Kâdirîyye Defteri, c. II, s. 377.

³⁵⁶ 387 Numaralı Muhâbebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri, c. I, s. 195-196.

³⁵⁷ Kaptan, Çivril Yöresinde Yöresinde Yörük Kültürü, s. 118-119.

³⁵⁸ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler...*, c. V, s. 2380, 2381. Cemaat, Kayı boyunun içindeydi.

Devleti'nin 1865 yılında uyguladığı son iskâna kadar önemli bir nüfus ve nüfuza sahip oldukları, ayrıca günümüz Denizli halkının teşekkülünde önemli rol oynadıkları aşikârdır.

Selçuklular ve Beylikler zamanında Denizli ve civarında meskûn olan Avşarlar, çok erken tarihlerde yerleşik hayata geçmelerine rağmen boy şuurunu unutmamışlardır. Özellikle Denizli'nin Çameli-Acıpayam-Tavas-Kızılhisar ilçeleri ile Burdur'un Yeşilova-Tefenni-Çavdır-Göhlisar ilçeleri arasında kalan bölge halkı, büyük bir çoğunlukla Avşar boyuna mensuptur. Bu dönemde bölgeye yerleşen Avşarlar, tespit edebildiğimiz kadarıyla Acıpayam ilçe merkezi, Karahüyükavşarı, Kumavşarı, Aliveren, Bademli, Corum, Çakır, Darıveren, Dedebağı, Gümüş, Kelekçi, Sırçalık, Yeşilyuva, Yumrutaş ve daha birçok köyde; Serinhisar ilçe merkezinde; Çivril'in Kızılcasöğüt ve Kızılcayer; Buldan'ın Bozalan, Honaz'ın Mentese ve Kızılyer köylerinde; Çameli ilçe merkezi ile Kızılyaka köyünde; Tavas'ın Kızılca, Kızılcahöyük, Horasanlı ve Ulukent köylerinde; Beyağaç'ın Kızılcaöz, Kızılcağağaç ve Kızılyaka köylerinde; Çal ilçe merkezi ile Hançalar köyünde; Denizli merkeze bağlı Karahayıt, Başkarcı ve Karakova köylerinde halen yaşamlarını sürdürmektedirler. Elbette ki Avşarların Denizli ve çevresindeki varlığı sözü edilen bölgelerle sınırlı değildir. Bundan sonra yapılacak yeni çalışmalarla meselenin daha detaylı şekilde aydınlığa kavuşacağını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

A-Kaynak Eserler

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmanîyye, Tabhâne-i Amire, 1266.

166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (H.937/M.1530), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1995.

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (H.937/M.1530), c. I, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1996.

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (H.937/M.1530), c. II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1997.

438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (H.937/M.1530), c. I, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1993.

998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr ve 'Arab ve Zü'l-Kâdirîyye Defteri (H.937/M.1530), c. II, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1999.

B-Araştırma ve İnceleme Eserleri

AFYONCU, Erhan, "Kayseri Sancağında Yörükler (1483-1584)", II. KAYTAM Sempozyumu Bildirileri, Kayseri 1998, s. 1-17.

Ahmet Cevdet Paşa, *Ma'ruzat*, (Yay. Haz. Yusuf Halaçoğlu), Çağrı Yayınları, İstanbul 1980.

AKÇA, Fahri Akçakoca, *Küçük Denizli Tarihi, (Yunanlılardan Osmanlılara -1434 M. 832 H.- Kadar)*, Denizli 1945.

AKSU, Fehmi, "Horzum Yörükleri", *Ün Dergisi*, c. II, Sa. 17, Isparta 1935, s. 243-246.

AKSÜT, Hamza, "Alevi Avşarlar", *Avşarelleri Dergisi*, Sa. 3, (2008), s. 16-18.

AKSÜT, Hamza, *Aleviler*, Yurt Kitap Yayın, Ankara 2012.

ALTAN, Ebru, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK. Yayınları, Ankara 2003.

- ALTINAY, A. Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.
- ANONİM, *Anadolu Selçukluları Tarihi, (Tarih-i Âl-i Selçuk der-Anatoli)*, (tıpkıbasım ve T. terc. F. Nâfiz Uzluk), c. III, Ankara 1952.
- Aşıkpaşaoğlu Ahmed Aşiki, *Tevarih-i Âl-i Osman*, (düzenleyen Çiftçioğlu N. Atsız), Türkiye Yayınevi, İstanbul 1949.
- AYDINER, Mesut, "XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Denizli ve Aydın Bölgesinin Ekonomik Durumu ve Eşkıyalık Olaylarının Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkileri", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 412-428.
- BAYAR, Muharrem, "Bolvadin Civarında Türk Aşiretleri", *Standart Dergisi*, Sa. 411, (1996), s. 100-109.
- BAYATLI, Nilüfer, *XVI. Yüzyılda Musul Eyaleti*, TTK. Yayınları, Ankara 1999.
- BAYKARA, Tuncer, "Denizli", *DİA.*, c. IX, İstanbul 1994, s. 155-159.
- BAYKARA, Tuncer, "İnançoğulları", *DİA.*, c. XXII, İstanbul 2000, s. 263-264.
- BAYKARA, Tuncer, *Denizli Tarihi, İkinci Kısım (1070-1429)*, İstanbul 1969.
- BAYKARA, Tuncer, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211)*, TTK. Yayınları, Ankara 1997.
- BAYKARA, Tuncer, *Selçuklu ve Beylikler Çağında Denizli*, İstanbul 2007.
- BİLGİLİ, Ali Sinan, "Azerbaycan Türkmenleri Tarihi", *Türkler Ansiklopedisi*, c. VII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 22-43.
- BİLGİLİ, Ali Sinan, *Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- CAFEROĞLU, Ahmet, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar (Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Niğde İlbaylıkları, Kalaycı Argosu ve Geygelli Yöriüklerinin Gizli Dili)*, TDK. Yayınları, Ankara 1943.
- CAHEN, Claude, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)*, (çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediylidiz), TTK. Yayınları, Ankara 1988.
- ÇAKAR, Enver, *17. Yüzyılda Halep Eyaleti ve Türkmenleri*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ 2006.
- ÇAY, Abdulhaluk, *Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri*, c. I, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1990.
- DAĞLAR, Oya, "Denizli ve Çevresinde Kolera Salgını ve Salgınla Mücadele", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 368-374.
- DARKOT, Besim, "Denizli mad.", *İA.*, c. III, MEB. Basımevi, İstanbul 1963, s. 527-531.
- DEMİR, Alpaslan, *16. Yüzyılda İçel ve Çevresinde Bozdoğan Cemaati*, Ankara Üniversitesi SBE., (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2000.
- DEMİRKENT, Işın, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıçarslan*, TTK. Yayınları, Ankara 2014.
- DEMİRTAŞ, Faruk, "Üçoklu Oğuz Boylarına Ait Vesikalar", *AÜDTCF. Dergisi*, c. VII, Sa. 2, s. 366-385.
- Derleme Sözlüğü*, TDK. Yayınları, c. I, Ankara 1993; c. IX, Ankara 1977; c. VI, Ankara 1974.
- Ebu Bekr-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- Ebul Gazi Bahadır Han, *Türklerin Soykütüğü*, (Haz. Muharrem Ergin), Tercüman 1001 Temel Eser, Nu. 33.

- EKİCİ, Kansu, *İlhanlı Hükümdarı Geybâtü ve Zamanı*, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Isparta 2012.
- EMECEN, Feridun M., *XVI. Asırda Manisa Kazası*, TTK. Yayınları, Ankara 1989.
- ERDOĞAN, Emine, “Ankara Yörükleri (1463, 1523/30 ve 1571 Tahrirlerine Göre)”, *OTAM Dergisi*, Sa. 18, Ankara 2005, s. 119-135.
- ERÖZ, Mehmet, “Ege Bölgesinde Yer (Köy-Şehir) Adları”, (*Reşit Rahmeti Arat İçin*), TKAE. Yayınları, Ankara 1966, s. 176-185.
- ERÖZ, Mehmet, *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1991.
- ERTAŞ, M. Yaşar, “XVIII. Yüzyılda Bir Osmanlı Eşkıyası: Sarıbeyoğlu Mustafa”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 399-411.
- ERTÜRK, Volkan, *XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı*, Gazi Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Ankara 2007.
- GÖKÇE, Turan, “XVI. Yüzyılda Şeyhlü Zaviyeleri Üzerine Bazı Tespitler”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 151-176.
- GÖKÇE, Turan, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lâzkiye (Denizli) Kazası*, Ankara 2000.
- GÖKÇEN, İbrahim, *Saruban'da Yürük ve Türkmenler*, CHP Manisa Halkevi Yayınları, İstanbul 1946.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî (Vilâyet-nâme)*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1958.
- GÜLER, İbrahim, “Denizli'nin XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki Garb Ocakları İle İlişkileri”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 200-206.
- GÜLTEN, Sadullah, “XVI. Yüzyılda Kütahya Sancağı'nda Yörükler”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sa. 28, 2010, s. 171-194.
- GÜNDÜZ, Tufan, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri-Boz-Ulus Türkmenleri 1540-1640*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007.
- GÜNDÜZ, Tufan, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, “Fırka-i İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân”, *İÜEFİD.*, Sa. 27, İstanbul 1973, s. 1-20.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, “Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılın İlk Yarısında Sis Sancağı”, *İÜEFİD.*, Sa. 32, İstanbul 1979, s. 819-1046.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, c. I-V, TTK. Yayınları, Ankara 2009.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *Kayseri Aşiretleri, Cemaatleri, Oymakları (1488-1650)*, Ankara 2011.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, TTK. Yayınları, Ankara 1991.
- HASLUCK, F. W., *Christianity And Islam Under The Sultans*, c. II, Oxford 1929.
- HAYRULLAH Efendi, *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi*, c. I, (Sadeleştiren Zuhuri Danışman), Son Havadis Yayınları, İstanbul 1971.
- Hebraeus, Bar (Gregory Ebu'l-Ferec), *Abu'l-Farac Tarihi*, (İng. T. terc. Ömer Rıza Doğrul), c. II, TTK. Yayınları, Ankara 1987.

- Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Taribi*, c. I, (Sadeleştiren Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş), Amasya Belediyesi, Ankara 1986.
- İbn Battuta *Seyahatnamesi*, (çev. A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.
- İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l-Ala'îye (Selçuk Name)*, c. I-II, (çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.
- İNALCIK, Halil, "The Yürüks: Their Origins, Expansion and Economic Role", *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society*, Indiana University Turkish Studies, Bloomington 1993, s. 97-136.
- KAPTAN, Şükrü Tekin, "Çivril ve Yöresinde Yörük Kültürü", *Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu, Bildiriler*, Çivril Kaymakamlığı Yayını, Eylül 2001, s. 77-119.
- KAPTAN, Şükrü Tekin, "Oğuzlardan Osmanlılara Diyarbakır'da Yörük Kültürü", *I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu, Bildiriler*, 20-22 Mayıs 2004, Diyarbakır 2004, s. 665-686.
- KAPTAN, Şükrü Tekin, *Gönül Sultanları Denizli'de*, Denizli 1993.
- KARACA, Behset, "1522-1532 Tarihlerinde Menteşe Bölgesi Yörükleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. XVIII, Sa. 2, Elazığ 2008, s. 403-440.
- KARACA, Behset, *XV. ve XVI. Yüzyullarda Teke Sancağı*, Isparta 2002.
- KARADENİZ, Hasan Basri, *Atçeken Oymakları*, Erciyes Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Kayseri 1995.
- KARAGÖZ, Hakan, "Bir Alman Kaynağının İzlenimlerine göre Sarıbeyoğlu İsyanı ve Batı Anadolu'daki Etkileri", *SDÜ. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Prof. Dr. Kemal Göde Armağan Sayısı), Isparta 2013, s. 193-215.
- KARAKAŞ, Muhammet, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Kayseri*, Erciyes Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Kayseri 1998.
- KAYA, Adnan Menderes, "Tarihi Gelişim İçinde Avşarlar", *Avşar Kültür Coğrafyası Ve Halk Kültürü*, Berikan Yayınevi, Ankara 2013, s. 27-47.
- KAYA, Adnan Menderes, *Avşar Türkmenleri*, Geçit Yayınları, Kayseri 2004.
- KAYA, Selim, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK. Yayınları, Ankara 2006.
- Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Abbâr*, (çev. Mürsel Öztürk), TTK. Yayınları, Ankara 2000.
- KESİK, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi – Sultan Mesud Dönemi (1116-1155)*, TTK. Yayınları, Ankara 2003.
- KESKİN, Mustafa, "Kayseri Yöresindeki Aşiretlerin İskânı Hakkında", *KAYTAM.*, c. I, Kayseri 1997, s. 193-205.
- KILIÇ, Orhan, "1597 Tarihli Mufassal Yörük Defterine Göre Halep Türkmenleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sa. 105, İstanbul 1996, s. 59-75.
- KINAL, Firuzan, *Eski Anadolu Tarihi*, TTK. Yayınları, Ankara 1991.
- KOCABAŞ, Salih, *Yorga Tarihi*, Denizli 2010.
- KOÇ, Yunus, *XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağının İskân ve Nüfus Yapısı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.
- KÖPRÜLÜ, Fuat, "Avşar", *İA.*, c. II, İstanbul 1979, s. 28-38.
- KÖPRÜLÜ, Fuat, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, TTK. Yayınları, Ankara 1991.
- KRAWULSKY, Dorothea, *İrân, das Reich der İlâne, Eine topographisch – historische Studie*, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden 1978.

- MATSUBARA, Masataka, “Yörük Yaşamında Keçi ve Keçilerin Kümelenmesi İlkeleri”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, c. IV, Ankara 1982, s. 355-362.
- MEHMED Neşri, *Kitab-ı Cibannüma*, c. I, (yay. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen), TTK. Yayınları, Ankara 1987.
- MELIKOFF, Iréne, “Denizli”, *EI*, New Edition, vol. II, Ed. Brill, Leiden 1991, s. 204-205.
- MERÇİL, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, TTK. Yayınları, Ankara 1991.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayınları, İstanbul 1987.
- ÖGEL, Bahaeddin, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1962.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, c. III, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- Reşidu'd-din Fazlullâh, *Câmi'u't-tevârih*, (neşr. 'Abdu'l-Kerîm 'Alî-oglu 'Alî-zâde), c. III, Bakü 1957.
- RUNCIMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi I*, (çev. Fikret Işıltan), TTK. Yayınları, Ankara 1998.
- SARI, Serkan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe, Hamid ve Teke Sancağı Yörükleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Isparta 2008.
- SEVİM, Ali, *Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah*, Ankara 1990.
- SOLAK, İbrahim, “XVI. Yüzyılda Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkîyat Araştırmaları Dergisi*, Sa. 12, Konya 2002, s. 109-154.
- SOLMAZ, Gürsoy, “Timur'un Denizli ve Çevresindeki Faaliyetleri”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler I*, Denizli 2007, s. 91-99.
- SÜMER, Faruk, “Anadolu'da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sa. 1, Ankara 1970, s. 1-144.
- SÜMER, Faruk, “Boz-Ulus Hakkında”, *DTCFD.*, c. VII, Sa. 1, Ankara 1949, s. 29-60.
- SÜMER, Faruk, “Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara 1963, s. 1-108.
- SÜMER, Faruk, “Ramazanoğullarına Dair Bazı Yeni Bilgiler”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sa. 33, (1984), s. 1-10.
- SÜMER, Faruk, *Oğuzlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara 1992.
- SÜMER, Faruk, *Safevi Devletinin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolulu Türklerin Rolü*, TTK. Yayınları, Ankara 1992.
- ŞAHİN, İlhan, *Yeni-İl Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, (Doktora Tezi), İstanbul 1980.
- ŞÖLEN, Hikmet, *Aydın İli ve Yörükler*, Aydın Halkevi Neşriyatı, CHP Basımevi, Aydın 1945.
- TANYILDIZ, Ali, *Orta Asya'dan Gedikli Köyüne Honamlı Yörükleri*, Isparta 1990.
- TAŞDEMİR, Mehmet, *XVI. Yüzyılda Adıyaman*, TTK. Yayınları, Ankara 1999.
- TATAR, Özcan, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskânı (1691-1750)*, Fırat Üniversitesi SBE., (Doktora Tezi), Elazığ 2005.
- TEKİNDAG, Şehabettin, “Karamanlılar”, *İA.*, c. VI, İstanbul 1988, s. 316-330.
- TOGAN, Zeki Velidi, “Azerbaycan”, *İA.*, c. II, İstanbul 1979, s. 91-118.

- TOGAN, Zeki Velidi, *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tablîli*, İstanbul 1972.
- TOGAN, Zeki Velidi, *Umumi Türk Taribine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.
- TOK, Turgut, “Denizli Yöresinde Alevilik ve Bektaşiliğin Tarihi Süreçte Genel Bir Değerlendirilmesi”, *II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni*, Gazi Üniversitesi, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, 17–18–19 Ekim 2007, Ankara 2007, s. 55-67.
- TOKER, Tarhan, *Denizli Tarihi*, Denizli 1967.
- TSCHIHATSCHOFF, P. V., *Reisen in Kleinasien und Armenien (1847-1863)*, Justus Perthes, Gotha 1867.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.
- TUZTAŞ, Ayşe Hilal, *Günümüzde Isparta’da Yaşayan Yörüklerin Siyasi ve Kültür Tarihleri*, İstanbul Üniversitesi SBE., (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.
- TÜRKAY, Cevdet, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İşaret Yayınları, İstanbul 2001.
- ULUÇAY, Çağatay, *18. ve 19. Yüzyıllarda Saruhan’da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul 1955.
- UYSAL, Abdullah, Necati Alodalı, Musa Demirci, *Dünü ve Bugünüyle Karaman*, Karaman Yunus Emre Kültür Derneği, Konya 1992.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK. Yayınları, Ankara 1988.
- ÜNAL, Tahsin, “Yunus Emre’nin Sosyal ve Kültürel Çevresi”, *Türk Kültürü*, Sa. 286, (1987), s. 95-102.
- ÜNAL, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi*, Ankara 1957.
- VARLIK, Mustafa Çetin, *Germiyanogulları Tarihi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1974.
- Vassâf, *Tabrîr-i târîb-i Vassâf*, (Yay. ‘Abdu’l-Muhammed Âyetî), Tahran 1372/1994.
- WITTEK, Paul, *Menteşe Beyliği*, (çev. Orhan Şaik Gökyay), TTK. Yayınları, Ankara 1986.
- WITTEK, Paul, *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, İstanbul 2000.
- YALGIN, Ali Rıza, “Uludağ Türkmen Etnoğrafyası”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Sa. 8, (1950).
- YEŞİL, Yılmaz, “Bir Köy Bir Âşık”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sa. 21, Ankara 2002, s. 103-162.
- YILDIRIM, Neşide, “Çameli İlçesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Potansiyeli”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. XVI, Sa. 2, Elazığ 2006, s. 315-340.
- YINANÇ, Refet, Mesut Elibüyük, *Maraş Tabrîr Defteri*, c. I-II, Ankara 1988.
- YÖRÜKAN, Yusuf Ziya, *Anadolu Alevileri ve Tahtacılar*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1998.
- Yurt Ansiklopedisi*, c. III, (Burdur ili bölümü), (Denizli ili bölümü); c. V, (Isparta ili bölümü); c. X, (Uşak ili bölümü), Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982.